

**UNIVERZITA KARLOVA**

**Právnická fakulta**

**Kateřina Šimečková**

**Právní domněnky určování otcovství**

**versus**

**materiální pravda**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Josef Salač, Ph. D.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce: 13. 03. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 118 478 znaků včetně mezer.

diplomantka

V Uherském Hradišti dne 13. března 2024

## Poděkování

Na tomto místě si dovolím poděkovat několika málo lidem, bez kterých bych tuto diplomovou práci nenapsala.

Předně bych ráda poděkovala prof. JUDr. Josefu Salačovi, Ph. D. za ochotu, s jakou se vedení mé práce ujal, cenné poznámky a odborné rady při jejím vedení, jakož i odbornou oporu při zpracovávání zadaného tématu.

Dále bych ráda poděkovala své matce, MUDr. Vladimíře Šimečkové, za neutuchající trpělivost při péči o mé syny, Petra a Jakuba Pololáníkovy, a poskytnutí mi tak dostatek prostoru k psaní diplomové práce i plnění dalších studijních povinností, svému otci, ING. Romanu Šimečkovi, za technické zázemí při psaní práce i celém studiu.

V neposlední řadě dlužím velké poděkování svému příteli, MUDr. Jiřímu Pololáníkovi, za informačně-technologickou podporu při psaní této diplomové práce, jakož i za morální oporu během celého studia.

## Obsah

Úvod .....	5
1. O určování otcovství obecně .....	7
2. Otcořství dle první právní domněnky .....	12
2.1. K určování otcovství dle první domněnky .....	12
2.2. K popírání otcovství určeného dle první domněnky .....	13
2.3. Problematika první domněnky vřhledem k materiální pravdě .....	16
2.4. Příklady judikatury .....	17
3. Otcořství dle konverze první domněnky ve druhou .....	26
3.1. K určování otcovství konverzí první domněnky ve druhou .....	26
3.2. K popírání otcovství určeného dle konverze první domněnky ve druhou .....	27
3.3. Problematika konverze první domněnky ve druhou vřhledem k mat. pravdě .....	28
3.4. Příklad judikatury .....	29
4. Otcořství dle jedenapůlté právní domněnky .....	30
4.1. K určování otcovství dle jedenapůlté domněnky .....	30
4.2. K popírání otcovství určeného dle jedenapůlté domněnky .....	31
4.3. Problematika jedenapůlté domněnky vřhledem k materiální pravdě .....	32
4.4. Příklady judikatury .....	33
5. Otcořství dle druhé právní domněnky .....	35
5.1. K určování otcovství dle druhé domněnky .....	35
5.2. K popírání otcovství určeného dle druhé domněnky .....	37
5.3. Problematika druhé domněnky vřhledem k materiální pravdě .....	39
5.4. Příklady judikatury .....	40
6. Otcořství dle třetí právní domněnky .....	43
6.1. K určování otcovství dle třetí právní domněnky .....	43
6.2. K popírání otcovství určeného dle třetí právní domněnky .....	44
6.3. Problematika třetí domněnky vřhledem k materiální pravdě .....	45
6.4. Příklady judikatury .....	47
Závěr .....	52
Seznam použitých zdrojů .....	57
Právní domněnky určování otcovství vs. materiální pravda .....	60
Legal presumption of paternity determination vs. the material truth .....	61

## Úvod

V životě člověka je jen několik natolik zlomových skutečností, aby determinovaly celý jeho život od začátku do konce. To, do jaké se narodíme rodiny a kdo jsou naši rodiče, je nepochybně jednou z nich. Matka a otec jsou osoby, jež náš život výrazně ovlivňují z mnoha společenskovedních hledisek – právního, psychologického, sociálního – ať již v něm výrazně figurují či nikoli. Jejich (ne)určení je tak jedním z nejdůležitějších momentů v našem životě, od kterého se odvíjí mnohé aspekty naší existence.

Navzdory tomu, o jak důležitý okamžik v životě se jedná, nepanuje v tomto absolutní jistota správného určení věci, tedy jistota jednoty biologického, sociálního i právního rodičovství. Ačkoli i způsob určování mateřství, totiž že „*matkou dítěte je žena, která je porodila*,“<sup>1</sup> je dle mnohých překonán (především surogátním mateřstvím), osobně v něm přílišný problematický potenciál nespátřuji, proto jsem se v práci rozhodla věnovat způsobu určení otcovství, jež je upraveno vyvratitelnými domněnkami, ty s sebou totiž přirozeně přinášejí rozpory výše uvedeného charakteru.

Při studiu daného tématu se lze obecně setkat se dvěma hlavními postoji, co se pohledu na věc týče. Jednak je to postoj kritický, který domněnky určování otcovství či jejich systém považuje za zastaralé, překonané, již nevyhovující. S takovým názorem se nejčastěji setkáváme právě ve spojitosti s tzv. *třetí* domněnkou, jejíž konstrukce založená na faktu soulože se ve světle vědeckých možností dnešní doby jeví až archaickou, avšak je tomu tak? Zastánci názorového protipólu spatřují v systému relativně jednoduchých pravidel použitelných i v dnešní složité době jistou genialitu, ideální východisko pro pružnou, snadno aplikovatelnou a přizpůsobitelnou úpravu.

Ve své práci jsem se snažila nezaujmout ani jedno stanovisko – tj. nestavět se ani na stranu kritiků domněnek, ani na stranu jejich obhájců, nýbrž snažit se o objektivní posouzení problematiky s důrazem na reálné výsledky jejího uplatňování, které, jak již bylo řečeno výše, jsou často sporné. V práci si kladu za cíl (znovu) poukázat na danou problematiku, upozornit na problémy vyvstávající při aplikaci její právní úpravy jakož

---

<sup>1</sup> Ustanovení § 775 Občanského zákoníku upravuje určení mateřství v souladu s čl. 2 sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2001 Sb. m. s., o přistoupení České republiky k Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství (dále jen „**Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství**“), dle něhož „*určení matky dítěte narozeného mimo manželství bude záviset výhradně na skutečnosti porodu.*“

i při řešení sporů z této úpravy vyvěrajících a připomenout nutnost neustálé konfrontace současné úpravy se společenskou situací.

Stat' diplomové práce člením do šesti kapitol. V první, obecné kapitole, se věnuji základním obecným otázkám určování otcovství dle právních domněnek. Dalších pět kapitol je pak věnováno každé jednotlivé domněnce samostatně, kde věnuji vždy jednu podkapitolu určování otcovství touto domněnkou, druhou jeho popírání, ve třetí podkapitole rozvedu problematiku této domněnky vzhledem k materiální pravdě, a nakonec ve čtvrté podkapitole doplním příklady judikatury v dané problematice pro vykreslení způsobů, jak se praxe s tímto rozporem v konkrétních případech vypořádává. Na závěr se pokouším zhodnotit, jaké zásady a způsoby při řešení konkrétních případů (nejen) z judikatury vyplývají, zda je lze objektivizovat a zda současná právní úprava i s ohledem na tuto rozhodovací praxi vyhovuje nárokům společnosti.

Dalo-li by se to tak říct, prohlásila bych, že si toto téma vybralo mě, nikoli naopak. Přibližně v polovině čtvrtého ročníku jsem měla možnost vyzkoušet si určení otcovství pomocí druhé právní domněnky osobně. Před matričním úřadem v Uherském Hradišti jsme s přítelem souhlasně prohlásili o jeho otcovství k našemu tehdy ještě nenarozenému synovi. Tato osobní zkušenost byla úplně jiná, než jak by si událost mohl člověk představovat pouze na základě právní úpravy. Především vše proběhlo až neuvěřitelně snadno a rychle, celý proces netrval více než pár minut. Tento zážitek mi následně nějakou dobu ležel v hlavě. Není proto divu, že v okamžiku volby tématu diplomové práce, pro mě byla volba jednoznačná.

## 1. O určování otcovství obecně

*Mater semper certa est, pater semper incertus est*, neboli *matka je vždy jistá, otec je vždy nejistý*. Tato latinská zásada zachycující problematiku starou jako lidstvo samo, pochází z doby starověkého Říma, doby, odkud pramení základy novodobého soukromého práva vůbec. Navzdory pokrokům moderní doby jsou napříč právními předpisy dodnes přítomné a hojně používané nejen různé právní zásady, ale také mnohé další právní instituty a nástroje, jež vznikaly před tisíci lety, a dodnes zde nacházejí své uplatnění. Jedním z nejtypičtějších příkladů jsou též tradiční právní domněnky, jimiž se určuje otcovství narozených dětí, a o jejichž problematice pojednává tato práce.

Aktuálně platný právní předpis upravující problematiku určování otcovství v České republice, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „**Občanský zákoník**“), navazuje na předchozí právní úpravy a historické kořeny našeho právního řádu, tj. starořímskou úpravu, rakouský Všeobecný občanský zákoník,<sup>2</sup> zákon o právu rodinném<sup>3</sup> i zákon o rodině,<sup>4</sup> a přejímá již tradiční systém právních domněnek určování otcovství.

*„Právní domněnka je konstrukce, již se za určitých okolností presumuje právní skutečnost, o níž není jisto, zda nastala.“*<sup>5</sup> Tato presumpce je založena na pravděpodobnosti, že tato právní skutečnost odpovídá materiální pravdě. Z podstaty věci tak však též plyne, že tato právní skutečnost materiální pravdě odpovídat nemusí. Z různých důvodů (právního zájmu dotčené osoby) je však nutné, aby tato skutečnost byla právně určena, ať už jakkoli. S ohledem na případný rozpor v určení takové právní skutečnosti s materiální pravdou pak právní úprava domněnky zpravidla obsahuje též možnosti jejího vyvrácení, jedná-li se o domněnku vyvratitelnou (v textu zákona konstruováno „*má se za to, že...*“), kdy na prokázání toho, zda se určená právní skutečnost stala nebo nestala, závisí případné trvání její presumpce. Je-li prokázáno, že je materiální pravda odlišná, dochází k vyvrácení právní domněnky a úpravě právních

---

<sup>2</sup> Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (známý zejména pod zkratkou „ABGB“), nabyt účinnosti 1. ledna 1812 pro všechny země Habsburské monarchie s výjimkou Uher, tedy včetně Českých zemí. V Rakousku a Lichtenštejnsku je (v novelizovaném znění) platný dodnes.

<sup>3</sup> Zákon č. 86/1949 Sb., zákon o právu rodinném, nabyt účinnosti 1. ledna 1950 a pozbyl 1. dubna 1964.

<sup>4</sup> Zákon č. 53/1963 Sb., zákon o rodině, nabyt účinnosti 1. dubna 1964 a pozbyl 1. ledna 2014.

<sup>5</sup> DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M., a kol. *Občanské právo hmotné I. Obecná část*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. str. 213.

poměrů v souladu s materiální pravdou. Není-li toto prokázáno, zůstává úprava poměrů v původním stavu, nezměněná. Opakem těchto vyvratitelných domněnek jsou pak domněnky nevyvratitelné, tzv. právní fikce (konstruovány „*považuje se za...*“ či „*platí, že...*“ apod.), jež presumovanou skutečnost učiní právně jistou bez ohledu na materiální pravdu a toto již nelze zvrátit. V dané problematice se však nevyskytují.

Český Občanský zákoník zná co do problematiky určování otcovství hned několik domněnek. *První* domněnku,<sup>6</sup> tj. domněnku svědčící manželce matky, *konverzi*<sup>7</sup> první domněnky ve prospěch druhé, jež představuje výjimku z první domněnky v případě rozváděného manželství, domněnku *jedenapůltou*<sup>8</sup> upravující situaci umělého oplodnění, *druhou*<sup>9</sup> domněnku založenou souhlasným prohlášením rodičů a domněnku *třetí*<sup>10</sup> založenou na faktu soulože biologického otce s matkou dítěte v rozhodné době.

Ač se označení domněnek může zdát na první pohled chaotickým, není tomu tak. Označení domněnek první, druhé a třetí vychází z tradičního označení domněnek, jak historicky vznikaly a byly takto postupně zařazeny v původních zákonících napříč evropskými právními řádami (rakouského typu). Další dvě domněnky následně reagují na novodobé společenské jevy, tj. rozvod a umělé oplodnění, jež v dobách vzniku těchto tradičních domněnek neměly ve společnosti místo. Protože je však zapotřebí, aby tyto byly v konkrétních případech uplatněny přednostně před domněnkou druhou a třetí, je nezbytné je před ně i zařadit, když systematika občanského zákoníku určuje i pořadí jejich uplatnění. Zároveň je však nutné zachovat „staré“ označení původních domněnek v Občanském zákoníku již obsažených v zájmu předcházení nejasností.

Jak už bylo zmíněno výše, řazení jednotlivých domněnek v Občanském zákoníku udává jejich pořadí při uplatňování. Je-li tedy možné, aby otcovství bylo určeno dle první domněnky, musí tak být učiněno a na další domněnku se již nedostane (neboť je vždy možné úspěšně uplatnit pouze jedinou domněnku). Není-li určení dle předešlé domněnky možné či bylo-li vyvráceno, určí se otcovství podle domněnky nejbližší následující, dle které to možné je. Ta tudíž smí být použita až v případě, že žádná z domněnek

---

<sup>6</sup> Srov. § 776 odst. 1 Občanského zákoníku. Blíže dále v práci.

<sup>7</sup> Srov. § 777 odst. 1 Občanského zákoníku. Blíže dále v práci.

<sup>8</sup> Srov. § 778 Občanského zákoníku. Blíže dále v práci.

<sup>9</sup> Srov. § 779 odst. 1 Občanského zákoníku. Blíže dále v práci.

<sup>10</sup> Srov. § 783 odst. 2 Občanského zákoníku. Blíže dále v práci.



předcházejících použita nebyla (či jí určené otcovství bylo otcem úspěšně popřeno - např. užití druhé domněnky po popření otcovství manželem matky).

Nutnost zachování pořadí domněnek při jejich uplatňování netřeba dlouze odůvodňovat i vzhledem k právní skutečnosti, na niž se vážou. Jako první se uplatní co možná nejsnazší řešení, mající právní účinek pokud možno *ex lege*, tj. ze zákona, bez vyjádření vůle rodičů. K tomuto dochází u domněnky první a domněnky jedenapůlté. Při uplatnění konverze domněnky první a domněnky druhé určí rodiče otcovství svým právním jednáním (souhlasným prohlášením před matričním úřadem či soudem). Třetí domněnka, nejzazší prostředek určení otcovství, je pak využívána v řízení před soudem, kdy tento otcovství určí svým konstitutivním rozhodnutím, třebaže někdy i proti vůli účastníků řízení.

Stejně jako v jiných odvětvích práva je i zde často kritizovaným problémem těchto domněnek možný rozpor určené skutečnosti se skutkovým stavem věci, materiální pravdou. Otcovství takto určené může být v nesouladu s otcovstvím biologickým, neboť toto východisko je založeno toliko na pravděpodobnosti (byť pádně podložené). Domněnky ze své podstaty nepodchycují problematiku plně, jsou nástrojem pouze prvotním a následně vyvratitelným prostřednictvím popření takto určeného otcovství. Kýžené záruky správného určení věci nelze hledat pouze v domněnkách samotných. A zejména to je důvod, proč mohou být domněnky v moderní době mnohými považovány za překonané.<sup>11</sup>

Vhodnou alternativu, jež by tento právní nástroj efektivně nahradila, však zákonodárci hledají již řady let. Ať už kdo spatřuje řešení ve francouzském modelu určování filiace, *parentage by intention*,<sup>12</sup> založeném na dobrovolném uznání rodičovského poměru, či v možnostech genetického testování, kritérií při hledání takové alternativy je více. Jde nejen o přesnost a jednoznačnost, ale též o rychlost, jednoduchost a vhodnost aplikace na velké množství (totiž všech) narozených dětí. V tomto světle zatím žádná převratně pokroková alternativa neexistuje.

V důsledku určení otcovství coby statusového vztahu mezi otcem a dítětem, jež samotný je odvozen od základního statusového poměru mezi matkou a dítětem,

---

<sup>11</sup> Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 987/07 ze dne 28. 2. 2008. Blíže dále v práci.

<sup>12</sup> Frinta, O. *Určování rodičovství – aktuální otázky*. In: RADVANOVÁ, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. str. 50.

tj. mateřstvím, zprostředkují oba rodiče vztahy dítěte k dalším příbuzným (prarodičům, sourozencům).<sup>13</sup> Tyto vztahy pak zakládají vzájemná práva a povinnosti všech stran. Ať už jde o otázku rodičovské odpovědnosti, právo rodiče dát dítěti osobní jméno či komplexnější práva majetková, zejména dědická, má toto určení rodinných vztahů dalekosáhlé rodinněprávní důsledky. Je zjevné, že zájem na jednotě mezi biologickým a právním otcovstvím (potažmo rodičovstvím) nemusí ulpívat pouze na straně matky, otce či dítěte, ale též na osobách širšího příbuzenstva, což též často vyvíjí tlak na odpovídající právní úpravu.

Rodinné právo jako odvětví práva soukromého stojí na zásadách přirozeného práva. Stěžejními zásadami, jež prostupují naši problematiku jsou zejména *zvláštní ochrana rodiny, ochrana slabší strany a nejlepší zájem dítěte*. Nejvýrazněji pak vystupuje do popředí ochrana zájmů dítěte, k němuž je otcovství určováno, coby přední hledisko při jakékoli činnosti týkající se dětí,<sup>14</sup> přičemž v (nejen právním) zájmu dítěte je bezesporu „*rychlá a účinná stabilizace vztahu mezi dítětem a (právním) otcem*,“<sup>15</sup> zájem, aby otcovství určeno spíše bylo, byť v rozporu s tím biologickým, než nebylo určeno vůbec, následné navázání vyživovací povinnosti, případný společenský status a další. Tyto zájmy pak stojí nad zájmy rodinných příslušníků širší rodiny v této věci, a proto je právní úprava (přiměřeně) privileguje. Ostatně se k jejich ochraně Česká republika zavázala jak skrze Listinu základních práv a svobod,<sup>16</sup> tak několikero mezinárodních smluv, z nichž stran naší problematiky vyzdvihneme zejména Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod,<sup>17</sup> již výše uvedenou Úmluvu o právech dítěte či Evropskou úmluvu o právním postavení dětí narozených mimo manželství. Též nelze nezmínit veřejný zájem na jistotě a stabilitě ve statusových poměrech. Neopomenutelnými zájmy, které v problematice vztahu právních domněnek určování otcovství s materiální pravdou hrají významnou roli, jsou nepochybně též individuální zájmy právního a biologického otce, které si mohou

---

<sup>13</sup> Frintová, D. *Určování rodičovství*, In: ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR 2016, str. 73.

<sup>14</sup> V souladu s čl. 3 sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991, o sjednání Úmluvy o právech dítěte (dále „**Úmluva o právech dítěte**“).

<sup>15</sup> Frintová, D. *Určování rodičovství* (opakovaná citace – výše), str. 77.

<sup>16</sup> Usnesení ČNR č. 2/1993 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR (dále jen „**Listina základních práv a svobod**“), jejíž čl. 32 říká, že „rodina a rodinný život je pod ochranou zákona“.

<sup>17</sup> Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992, o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících (dále jen „**Úmluva**“), jejíž čl. 8 upravuje „Právo na respektování rodinného a soukromého života.“

oponovat jak vzájemně, tak i ve vztahu k zájmům ostatních. Neposledně musí být váženo zájmů matky dítěte. Tyto jednotlivé zájmy jsou pak předmětem posuzování a vyvažování v rozhodovací praxi tuzemských soudů i soudů při mezinárodních organizacích, jež se problematikou ve vztahu ke konkrétním případům dlouhodobě zabývají.

## 2. Otcovství dle první právní domněnky

### 2.1. K určování otcovství dle první domněnky

Nejstarší tradiční domněnka určování otcovství vychází z židovsko-křesťanských tradic, totiž tradic pokládajících manželství za cennou společenskou hodnotu. Legitimita manželského dítěte byla v dobách jejího vzniku (i dobách pozdějších, kdy byla postupně přejímána až dodnes) *vysoce ceněna*.<sup>18</sup> Proto byla tato domněnka koncipována co nejšířěji, aby podmínky pro narození do manželství splnilo co největší množství narozených dětí, čímž těmto poskytovala co nejšířší ochranu. Právě děti narozené v manželství totiž měly výsadní postavení ve společnosti, dědickou způsobilost či právo nést otcovo jméno, zatímco děti narozené mimo manželství tyto výsady postrádaly.

První domněnka je zakotvena v § 776 odst. 1 Občanského zákoníku, dle něhož *„narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne poté, co manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, anebo poté, co byl manžel matky prohlášen za nezvěstného, má se za to, že otcem dítěte je manžel matky.“* Za manželské se tedy dítě považuje, narodí-li se kdykoli od uzavření manželství, tj. od okamžiku souhlasného projevu vůle snoubenců (třebaže velmi záhy), do třístého dne (což představuje nejdelsí možnou dobu těhotenství) po zániku manželství. Vychází se z *nejobvyklejšího*<sup>19</sup> (a tedy i vysoce pravděpodobného) stavu věci, tedy že dítě s matkou zplodil právě její manžel, když zároveň je dán zákonný požadavek manželské věrnosti.<sup>20</sup> *„Předpokládá-li se vzájemná věrnost mezi manželi, pak se stejným způsobem a ve stejné míře musí předpokládat otcovství manžela matky.“*<sup>21</sup> Tedy i v případě zániku manželství je očekávatelné, že dítě, které se v dané lhůtě narodí, zplodil (bývalý) manžel. Jedná se tedy o *ochrannou* lhůtu pro situace zániku manželství před narozením dítěte ať již smrtí,

---

<sup>18</sup> Králíčková, Z. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2015, str. 135.

<sup>19</sup> FIALA, J. *Meritum občanské právo*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str 833.

<sup>20</sup> Dle § 687 odst. 2 Občanského zákoníku *„Manželé si jsou navzájem povinni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti.“*

<sup>21</sup> Frinta, O. *Určování rodičovství – aktuální otázky*. In: RADVANOVÁ, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. str. 53.

resp. prohlášením manžela za mrtvého, či rozvodem, a dále situace prohlášení manžela za nezvěstného či prohlášení manželství za neplatné.

Posléze dle odst. 2 platí, že „*narodí-li se dítě ženě znovu provdané, má se za to, že otcem je manžel pozdější, i když se dítě narodilo před uplynutím třístého dne poté, co předchozí manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné,*“ čímž je upravena „*zvláštní situace, v níž na jedno dítě dopadá tatáž domněnka dvakrát.*“<sup>22</sup> Stejně jako v předešlém ustanovení je za otce pokládán (pozdější) manžel matky již od okamžiku uzavření manželství. Princip je totiž vystavěn na předpokladu náklonnosti k muži, s nímž matka uzavírá sňatek, tudíž vysoké pravděpodobnosti jeho otcovství. Opět je zde stanovena ochranná lhůta pro zánik manželství nebo jeho prohlášení za neplatné apod.

Právní účinky určení otcovství touto domněnkou nastávají *ex lege*, tj. přímo ze zákona. Matriční úřad na základě dokumentace dodané rodiči (příp. porodnicí) provede zápis v knize narození bez dalšího.<sup>23</sup> Pro jejich vyvrácení je nutné takto určené otcovství popřít zákonem stanoveným způsobem (viz další kapitola). Pokud by takto určené otcovství popřel manžel pozdější, uplatní se odstavec předešlý svědčící dřívějšímu manželovi.<sup>24</sup> Přitom se nejedná o exempci ze systému pořadí domněnek, neboť stále se pohybujeme v rámci domněnky první.

## 2.2. K popírání otcovství určeného dle první domněnky

Jak z povahy vyvratitelné konstrukce domněnky vyplývá, lze jí presumovanou skutečnost vyvrátit a otcovství popřít, konkrétně otcovství určené domněnkou prvou lze popřít za následujících podmínek a skutkových podstat.

Aktivně legitimovanými jsou zde manžel (coby právní otec) a matka. Podle § 785 odst. 1 Občanského zákoníku „*manžel může do šesti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce, popřít své otcovství u soudu, nejpozději však do šesti let od narození dítěte. Otcovství popírá vůči dítěti a matce, jsou-li oba naživu, a nežije-li jeden z nich, vůči*

---

<sup>22</sup> Frintová, D. *Určování rodičovství* In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 287.

<sup>23</sup> Srov. § 14 odst. 3 písm. a) a b) zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „**Zákon o matrikách**“).

<sup>24</sup> Králíčková, Z. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2014, str. 528.

druhému; není-li naživu žádný z nich, manžel toto právo nemá.“ Dle odst. 2 pak „byla-li svéprávnost manžela před uplynutím popěrné šestileté lhůty omezena tak, že sám otcovství popřít nemůže, může je popřít jeho opatrovník, kterého pro tento účel jmenuje soud, a to ve lhůtě šesti měsíců od jmenování soudem.“ Konečně dle § 789 „matka může do šesti měsíců od narození dítěte popřít, že otcem dítěte je její manžel. Ustanovení o popření otcovství manželem platí obdobně.“ Zatímco otec je omezen jak šestiletou lhůtou objektivní vázanou na okamžik porodu, tak šestiměsíční lhůtou subjektivní vázanou na zjištění rozhodných skutečností, matka má toliko lhůtu šestiměsíční, neboť případné rozhodné skutečnosti jí musí být známy od okamžiku početí. Všem třem aktivně legitimovaným osobám nicméně může být lhůta prominuta, pokud to vyžaduje zřejmý zájem dítěte a veřejný pořádek.<sup>25</sup> Oba rodiče (případně jejich opatrovník) popírají otcovství vůči dítěti a druhému rodiči; nežije-li někdo z nich, vůči zbývajícimu. Nežije-li žádný z nich, toto právo nemají.

První, „nejpřísnější“<sup>26</sup> skutková podstata je obsažena v § 786 odst. 1 Občanského zákoníku, kdy „narodí-li se dítě mezi stošedesátým dnem od uzavření manželství a třístým dnem od jeho zániku nebo prohlášení za neplatné, lze otcovství popřít s výjimkou uvedenou v ustanovení § 777, jen je-li vyloučeno, aby manžel matky byl otcem dítěte.“ Z ustanovení plyne situace, kdy je dítě velmi pravděpodobně počato za doby trvání manželství, a tedy zplozeno právě manželem. Popření otcovství za této situace je tak možné jen tehdy, je-li návrhatelem nesoucím důkazní břemeno prokázáno, že manžel otcem být nemůže. Výjimku zde představuje možnost konverze první domněnky ve prospěch druhé, jíž lze *uno actu* otcovství popřít a jiné určit (blíže dále v práci).

Oproti tomu druhá skutková podstata obsažená v § 786 odst. 2, dle kterého „narodí-li se dítě před stošedesátým dnem od uzavření manželství, postačí k tomu, aby se nemělo za to, že otcem dítěte je manžel matky, popře-li své otcovství. To neplatí, souložili manžel matky s matkou dítěte v době, od níž do narození dítěte neprošlo méně než sto šedesát a více než tři sta dní, nebo věděl-li při uzavření manželství, že je těhotná,“ návrhatele z hlediska důkazního břemene privilejuje. Navrhovateli stačí otcovství toliko popřít, zatímco druhý rodič, má-li zájem na tom, aby otcovství zůstalo zachováno,

---

<sup>25</sup> Srov. § 792 Občanského zákoníku

<sup>26</sup> Frintová, D. *Určování rodičovství* In: ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR 2016, str. 85.

musí prokázat, že manžel s matkou v rozhodné době souložil či o jejím těhotenství v okamžiku uzavření manželství věděl. Teprve poté navrhovatel dokazuje o vyloučení manželova otcovství stejně jako za situace předešlé.

Třetí a poslední skutková podstata, tedy nemožnost popírání otcovství k dítěti narozenému z umělého oplodnění, je obsažena v § 787 Občanského zákoníku, kde stojí, že „*otcovství nelze popřít k dítěti narozenému v době mezi stošedesátým dnem a třístým dnem od umělého oplodnění provedeného se souhlasem manžela matky, nebo se souhlasem jiného muže, když matka není vdaná, bez ohledu na to, jaké genetické látky bylo použito. To neplatí, otěhotněla-li matka jinak.*“ Souhlas manžela s umělým oplodněním manželky představuje závazný projev jeho vážné vůle stát se tomuto dítěti otcem, bez ohledu na to, zda mezi nimi bude genetické pouto či nikoli. Po jeho narození takto počatého dítěte se potom nepřipouštějí žádné skutečnosti, jež by tomuto určení bránily. Manželova vůle se však váže k tomuto jedinému okamžiku možného početí. Je-li dítě počato jakkoli jinak (nejen ve smyslu tímto jediným pokusem umělého oplodnění, nýbrž i ve vztahu k mužovu souhlasu) a podaří-li se navrhovateli tuto skutečnost prokázat, může dojít k popření této domněnky.

Za situace znovu provdané matky pak nelze pominout ustanovení § 788 Občanského zákoníku, kdy „*popřel-li pozdější manžel své otcovství k dítěti matky znovu provdané, počíná šestiměsíční lhůta k popření otcovství dřívějšího manžela dnem následujícím poté, kdy se dozvěděl o rozhodnutí.*“ Právní mocí tohoto rozhodnutí dochází k popření otcovství (pozdějšího) manžela matky a *ex lege* se stává otcem manžel předešlý.<sup>27</sup> Jeho subjektivní lhůta je tak vázána na okamžik, kdy se o této skutečnosti dozvěděl. V ostatních ohledech se na jeho vlastní popírání uplatní výše rozebraná úprava.

V řízení před soudem se použije úprava řízení o určení a popření otcovství z díkce Zákona o zvláštních řízeních soudních<sup>28</sup> (jíž se blíže věnuji v kapitole *Otcovství dle třetí právní domněnky*).

---

<sup>27</sup> Frintová, D. *Určování rodičovství* In: ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 322.

<sup>28</sup> Zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních (dále jen „**Zákon o zvláštních řízeních soudních**“).

### 2.3. Problematika první domněnky vzhledem k materiální pravdě

Jak plyne z povahy daného filiačního systému, právní domněnky coby prvotní nástroj určování otcovství (resp. rodičovství vůbec), s sebou nesou jistá úskalí ve vztahu k jednotě právního, sociálního a biologického (tj. genetického<sup>29</sup>) otcovství. Jejich vyvratitelná konstrukce s sebou sice rovněž nese možnosti nápravy v situacích, kdy jejich užití nepřináší požadovaný výsledek, avšak to samo o sobě stále nemůže být (a není) chápáno jako záruka správnosti řešení konkrétní situace. Takovou „správnost“ ovšem nelze objektivizovat, nýbrž je jiná pro každé jedno dítě. Nejlépe tedy danou problematiku popsat na konkrétních situacích.

Stěžejním modelem stran problematiky domněnek určování otcovství vzhledem k materiální pravdě je situace, kdy otcem je určen muž, který jím biologicky není. K takovým situacím dochází v tempu každodenního života nesčetněkrát, a to z nejrůznějších důvodů (a záměrů). V případě první domněnky zejména proto, že právní otec (manžel matky) je do knihy narození matričním úřadem zapsán bez ohledu na vůli rodičů, přičemž není zkoumána jednotu právního a biologického (ani sociálního) otcovství.

Pro názorný příklad nemusím chodit daleko, totiž (bez vědomí zúčastněných a pod pseudonymem) použiji k ilustraci rodinu ze svého sousedství: Manželé Novákovi spolu žijí již šestnáct let. Zkraje manželství se jim nedařilo rozšířit rodinu ani za pomoci asistované reprodukce, načež se manželství po nějaké době rozpadlo (bez rozvodu) a manželé žili delší dobu odděleně. V průběhu tohoto odděleného rodinného uspořádání paní Nováková otěhotněla, avšak její tehdejší partner neměl o výchovu dítěte zájem. Manželé následně obnovili společné soužití a velmi záhy se jim narodil dnes již osmiletý syn, jehož otcovství bylo určeno první domněnkou ve prospěch manžela matky. Mým cílem na tomto místě je poukázat na fakt, že všichni, jichž se to týká, byli zcela zřejmě ohledně takových okolností obeznámeni a jsou se stávajícím řešením filiace bezesporu spokojeni i přesto (či snad právě proto), že je toto řešení v rozporu s materiální pravdou.

---

<sup>29</sup> Rozlišení biologické a genetické roviny rodičovství se uplatňuje zejména v určování mateřství, kdy – především v situacích surrogátního mateřství – je třeba odlišit biologickou matku, tedy tu, která dítě porodila, od matky genetické, již může představovat prostá dávkyně genetického materiálu či „objednatelka“ surrogátního mateřství. V případě otcovství takové rozlišení není uplatnitelné.



Avšak ne vždy jsou s řešením filiace všichni zúčastnění spokojeni. Pro svou typičnost budiž uvedena téměř totožná situace, avšak předpokládejme, že biologický otec o výchovu dítěte zájem má, nicméně pro nedostatek aktivní legitimace mu otcovství nemůže být určeno (pominu-li výjimečné situace, kdy sleduje jednotu sociálního, právního a biologického otcovství – viz dále v práci). Na tomto místě je odkázán toliko na domluvu s právními rodiči dítěte, případně po čase s dítětem samotným.

Plynutím času se však dostáváme k (ne)poslednímu aspektu nadepsané problematiky, totiž prekluzivním lhůtám pro popření otcovství. Uplatnění první domněnky brání uplatnění jakékoli domněnky další, nebude-li první úspěšně popřena. V zájmu právní jistoty dítěte je nepochybně nutné a správné, že s jeho rodinným statutem nelze po uplynutí konkrétní lhůty již manipulovat a jeho právní postavení měnit. Tento zájem je však v rozporu se zájmem (biologického) otce na určení či popření jeho právního otcovství jednotně s biologickou skutečností. Vyvážeností základních práv a zájmů otce dítěte určeného první domněnkou, dítěte a jeho matky se ostatně zabývaly soudy v mnohých případech.

## 2.4. Příklady judikatury

Nález II. ÚS 568/06 ze dne 20. 02. 2007

*K úpravě styku dítěte s jeho původním matrikovým otcem, jehož otcovství bylo později popřeno*

„(...) Jak ustanovení čl. 10 odst. 2 Listiny,<sup>30</sup> tak ustanovení čl. 8 Úmluvy,<sup>31</sup> hovoří v obecné rovině o ochraně rodinného života (...) aniž by však v právních pojmech vymezovaly, co rozumí pojmem rodinný život. Při interpretaci těchto ustanovení je proto třeba vycházet z faktu, že rodina představuje primárně biologickou vazbu, pak sociální institut, který je teprve následně anticipován právní úpravou. Při výkladu těchto pojmů je proto třeba zohledňovat biologickou vazbu a pak i sociální realitu rodiny a rodinného života, která ovšem v posledním století prošla zásadními proměnami.

---

<sup>30</sup> Dle čl. 10 odst. 2 Listiny „každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.“

<sup>31</sup> Dle čl. 8 odst. 1 Úmluvy „každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života (...),“ dle odst. 2 pak „státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti (...).“

*Rodina představuje společenství blízkých osob, mezi nimiž existují úzké vazby příbuzenské, psychosociální, emoční, ekonomické a další. Ačkoliv tedy v rovině sociální reality je pojem rodiny velmi proměnlivý (...), nelze přesto přehlížet, že základem rodinných vazeb je tradičně právě biologické pouto pokrevního příbuzenství mezi členy rodiny.*

*Na jednu stranu proto nelze vyloučit skutečnost, že právní ochranu jakožto rodina mohou požívat i společenství osob žijících mimo institut manželství nebo osob pokrevně nepříbuzných, mezi nimiž nicméně existují shora uvedené citové a další vazby (...). A takový rozsah pojmu rodinný život ostatně vyplývá i z judikatury Evropského soudu pro lidská práva.*

*Na druhou stranu i takové pojetí rodiny a rodinného života počítá s významem pokrevních (příbuzenských) vazeb mezi členy rodiny. V rozsudku Kroon a další proti Nizozemí tak Evropský soud pro lidská práva upřednostnil biologické pouto mezi otcem dítěte žijícím ve faktickém svazku s matkou a tímto dítětem a popírajícím otcovství manžela matky, před právním stavem a právní konstrukcí rodiny: „Respekt k rodinnému životu vyžaduje, aby biologická a sociální realita převážila nad právní domněnkou“ (...).”*

Ústavní soud se v nálezu zabývá interpretací pojmu rodinný život, vymezuje biologickou, sociální a právní rovinu rodiny a zdůrazňuje toto jejich pořadí. Uvádí, že ačkoli rodinné vazby mají různý charakter, jsou tradičně založeny biologicky, a přestože i soužití osob pokrevně nepříbuzných požívá právní ochrany rodinného života, zdůrazňuje potřebu upřednostnění biologického pouta před právní domněnkou s odkazem na rozhodovací praxi ESLP.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci Kroon proti Nizozemí<sup>32</sup> je jedním ze stěžejních evropských rozhodnutí v této problematice. ESLP se vyslovil o potřebě, aby biologická a sociální realita převážila nad právní domněnkou, čímž (nejen) v České republice otevřel dveře mnohým pokusům o popření otcovství určených domněnkami. Ústavní soud se s názory ESLP ve vztahu k vnitrostátní právní úpravě postupně vypořádal a zahrnul je již i do své vlastní rozhodovací praxe. Ve své práci v přímých citacích již využívám pouze „domácí“ judikaturu.

---

<sup>32</sup> Rozhodnutí ESLP ve věci Kroon proti Nizozemí ze dne 27. 10. 1994, s. č. 18535/91.

V citovaném nálezu se stěžovatelka domáhala svěřeni nezletilé vnučky do její péče poté, co matka a biologický otec nezletilé (syn stěžovatelky) tragicky zahynuli. Vnučka byla do té doby v péči bývalého manžela matky – svého matrikového otce, jehož otcovství bylo určeno první domněnkou a následně ze stěžovatelčina podnětu popřeno Nejvyšším státním zastupitelstvím. Na to bylo určeno otcovství zesnulého biologického otce nezletilé pomocí DNA metod.

Nad rámec nelze nepodotknout, že institut popření otcovství Nejvyšším státním zastupitelstvím byl z našeho právního řádu již odstraněn. V současnosti by v daném případě aktivní legitimací disponoval pouze původní matrikový otec nezletilé. Dalo by se tak předpokládat převážení sociálního a právního rodičovství matrikového otce nad biologickou realitou svědčící již zesnulému muži. Vztah s biologickou babičkou by pak šlo upravit za pomoci „stykového“ ustanovení § 927 Občanského zákoníku (rozebráno níže).

Nález Pl. ÚS 15/09 ze dne 08. 07. 2010

#### *Ke lhůtě k popření otcovství*

*„Právo na ochranu soukromého a rodinného života (...) brání orgánům veřejné moci svévolně zasahovat do tak intimní sféry každého jednotlivce, jakou představují vztahy mezi rodiči a dítětem. Tyto vztahy jsou nejpřirozenějším výrazem lidské identity a právo (...) musí respektovat jejich existenci. Smysl a povaha rodinných vztahů a rodinného soužití totiž není primárně právní; právo pouze přiznává ochranu jejich reálné existenci. Tato ochrana pak nemůže být zabezpečena pouze povinností zdržet se určitých zásahů ze strany veřejné moci. Stát je současně povinen přijmout takovou právní úpravu, jež zaručí právní uznání rodinných vztahů a vymezí jejich obsah (...).*

*Požadavek shody právního a biologického otcovství nelze považovat za absolutní. Právní vztah otce a dítěte totiž není jen mechanickou reflexí existence biologického vztahu, nýbrž s postupem času se může i při absenci tohoto vztahu vyvinout mezi právním otcem a dítětem taková sociální a citová vazba, jež z hlediska práva na ochranu soukromého a rodinného života bude rovněž požívat právní ochrany. (...) Relevanci z hlediska posouzení ale nelze upřít ani zájmu biologického otce, jenž není v postavení právního otce a o toto postavení usiluje, ani zájmu právního otce, jenž zase není otcem biologickým a sám brojí proti svému právnímu otcovství. Šetřit je rovněž třeba právo na ochranu soukromého a rodinného života matky dítěte (...).“*

Ačkoli citovaný nález pojednává o již neúčinné právní úpravě (bylo zrušeno ustanovení Zákona o rodině stanovující subjektivní prekluzivní lhůtu k popření otcovství manžela matky, jež počínala běžet v okamžiku narození dítěte), názory zde vyslovené jsou bezesporu aktuální i za účinnosti současné právní úpravy. Ústavní soud apeluje na ochranu rodinných vztahů nejen v jejich právní rovině, ale zejména reálně-existenční, a upozorňuje na nutnost považování mezi základními právy a zájmy všech dotčených osob, které se vlivem běhu času proměňují a časem přirozeně převáží jedno přes druhé (v závislosti na konkrétní věci).

Ohledně popěrné lhůty, v poslední větě bodu 34. odůvodnění tohoto judikátu Ústavní soud uvádí, že k porušení čl. 8 Úmluvy nedochází ani tak samotnou existencí popěrné lhůty, jakož spíše nespravedlivým nastavením podmínek jejího běhu. Své závěry Ústavní soud opírá o názory ESLP, jenž ve své rozhodovací praxi označil stanovení promlčecích lhůt jako ospravedlnitelnou snahu k zajištění právní jistoty v rodinných vztazích<sup>33</sup> a zároveň uznal převážení zájmů dítěte nad zájmy otcovství popírajícího právního otce právě po jejím uplynutí.<sup>34</sup>

Stran skutkových okolností se žalobce domáhal popření svého otcovství po uplynutí předmětné lhůty s tím odůvodněním, že tato začala běžet okamžikem narození dítěte, zatímco on se rozhodné skutečnosti dozvěděl až s časovým odstupem. Ústavní soud mu dal za pravdu a příslušná ustanovená zrušil. Následně současná právní úprava tyto názory reflektuje a stanovuje počátek běhu popěrné lhůty okamžikem, kdy se otec dozví o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost o tom, že je otcem dítěte (zároveň omezeno šestiletou lhůtou objektivní).

Nález II. ÚS 405/09 ze dne 18. 11. 2010

*Ke lhůtě k popření otcovství*

*„Ačkoliv právní domněnky významným způsobem zjednodušují určení právního otcovství, nelze je z povahy věci považovat za dostatečnou záruku shody biologického a právního otcovství. Již z tohoto důvodu je nezbytné, aby (...) osoba, jejíž otcovství bylo*

---

<sup>33</sup> Rozsudek ESLP ve věci Rasmussen proti Dánsku ze dne 28. 11. 1984, s. č. 8777/79.

<sup>34</sup> Rozhodnutí ESLP ve věci Yildirim proti Rakousku ze dne 19. 10. 1999, s. č. 34308/96.

*stanoveny na základě domněnky a která popírá své biologické otcovství, mohla domáhat ochrany svých subjektivních práv (...). Omezí-li zákonodárce možnost popření otcovství ze strany této osoby stanovením lhůty, nesmí při jejím stanovení upřít relevanci okamžiku, kdy se (...) dozví relevantní skutečnosti zpochybňující její otcovství. Teprve od tohoto okamžiku má totiž právní otec dítěte skutečnou možnost posoudit další důsledky takového zjištění pro svůj osobní život, včetně možnosti (...) popření otcovství. (...)*

*Stanovení účinné možnosti domáhat se ochrany svého práva musí reflektovat tu stránku práva na ochranu soukromého a rodinného života, jež brání státu svévolným a nepřiměřeným způsobem zasahovat do soukromého a rodinného života jednotlivce. Právní úprava nemůže ignorovat skutečnost, že významný právní zájem na popření otcovství může vzniknout až s (někdy i značným) časovým odstupem od narození dítěte, jakož i to, že i v této době může, jak ukazuje zejména zmíněná judikatura ESLP, převážet zájem právního otce na popření otcovství (...).*

*Posouzení návrhu na popření otcovství, jenž byl podán po uplynutí lhůty (...) nemůže spočívat pouze v posouzení skutkové otázky biologického otcovství, nýbrž obecné soudy musí rovněž vážít, zda zájem právního otce na popření otcovství převáží v konkrétní věci nad zájmy dítěte a matky, pokud tyto zájmy jsou se zájmem právního otce v konfliktu. (...) Možnost popření otcovství totiž nemůže být chápána jako trvalý prostředek vyvázání se z právního postavení otce pro osobu, která současně není otcem biologickým.“*

Nález navazující na předchozí vlastní judikaturu Ústavního soudu, ve kterém tento ruší napadená rozhodnutí obecných soudů vydaná v mezidobí mezi předcházejícím rozebraným nálezem a okamžikem pozbytí účinnosti předmětných ustanovení. Poznává, že v případech, na něž dopadá derogační důvod zmíněného nálezu, jsou obecné soudy povinny zrušené ustanovení neaplikovat v tom jeho „obsahovém komponentu,“ kterým je vyloučeno popření otcovství po uplynutí lhůty, nýbrž aplikovat přímo příslušná ustanovení Listiny a Úmluvy, a návrh na popření otcovství projednat, byť by byl podán po lhůtě. Přitom podle něho musí soudy vážít, zda zájem právního otce na popření otcovství převáží v konkrétní věci nad zájmy dítěte a matky, jsou-li ve vzájemném konfliktu.

Zastává se přitom matrikových otců, jejichž otcovství bylo určeno *ex lege* s objektivní popěrnou lhůtou, ale v rozporu s otcovstvím biologickým. Taková úprava totiž příliš omezuje možnost právního otce vyvázat se z určeného otcovství a domáhat se ochrany svých subjektivních práv.

Opírajíc se opět o názory ESLP,<sup>35</sup> jež se již několikrát zastal práv matrikových otců, jejichž otcovství bylo založeno právní domněnkou, Ústavní soud připouští, že zájem otce popírajícího své otcovství se může dostavit (někdy až s dlouhým) časovým odstupem a i po tomto časovém odstupu může zájem otce převážit nad zájmy dítěte, resp. chráněnými zájmy jiných osob.

Zároveň však v 44. bodě odůvodnění zdůrazňuje, že předešlý náleznepředstavuje časově neomezenou možnost vyvázání se z právního otcovství, nýbrž dává takovým matrikovým otcům možnost zvážit, zda nadále setrvají v otcovské roli či nikoli, přičemž v pozitivním případě pak absence biologických pout k dítěti nemůže představovat důvod k jeho popření kdykoli v budoucnu. Ostatně to popírá trvalý charakter otcovského pouta coby celoživotního vztahu.

Usnesení I. ÚS 475/17 ze dne 03. 05. 2017

*(z odůvodnění – bod 22)*

*„Nelze (...) akceptovat stěžovatelův názor, že včasná žaloba podepřená důkazem vylučujícím jeho otcovství automaticky znamená žalobu důvodnou a že jí mělo být vyhověno bez zkoumání dalších skutečností; v takovém případě by byla role soudů omezena na pouhé formální osvědčování výsledků testu otcovství. Z (...) vývoje právní úpravy je zřejmé, že od vyhlášení nálezusp. zn. Pl. ÚS 15/09 bylo úkolem soudů projednávajících žalobu manžela matky na popření otcovství posoudit, zda taková žaloba s ohledem na časový prostor od zjištění relevantních skutečností pro zpochybnění otcovství ob stojí z hlediska přiměřenosti zásahu do práv a chráněných zájmů jiných osob, tedy zabývat se konkrétními okolnostmi každého případu a při respektování zásady nejlepšího zájmu dítěte hledat spravedlivou rovnováhu mezi jednotlivými konkurujícími zájmy dotčených osob.“*

Matrikový otec se po zjištění, že není biologickým otcem dcery pomocí DNA testu, pokusil využít „mezery“ dané předešlými dvěma judikáty spočívající ve zrušení (nejen) popěrné lhůty, a popřít své otcovství k již jedenáctileté dceři. Ačkoli soudy uznaly včasnost jeho návrhu i nepochybnost výsledku provedeného DNA testu, vyvážením

---

<sup>35</sup> Rozsudek ESLP ve věci Paulík proti Slovensku ze dne 10. 10. 2006, s. č. 10699/05 či obdobně rozsudek ESLP ve věci Shofmann proti Rusku ze dne 24. 02. 2006, s. č. 74826/01.

otcových zájmů ve vztahu k zájmům nezletilé dcery dospěl Ústavní soud k závěru, že plynutím času již nepochybně převážil zájem nezletilé na právní jistotě jejich statusových práv.

Zmiňovaná mezera započala éru mnohých pokusů o popření otcovství právních otců, jejichž otcovství bylo právní domněnkou určeno v neshodě s otcovstvím biologickým. Právě s ohledem na názory vyslovené v dříve citovaných judikátech, totiž pravděpodobnost převážení zájmů jiných oprávněných osob v důsledku plynutí času, však jejich úspěšnost přesto záležela na otázce doby uplynulé od tohoto určení.

Nález II. ÚS 3122/16 ze dne 16. 05. 2017

*Biologický otec vs. matrikový otec*

*„ESLP k obdobným případům zdůrazňuje, že čl. 8 Úmluvy nechrání pouze rodinný, ale také soukromý život. (...) vztahy, které nespádají pod pojem rodinného života, obecně mohou spadat pod rozsah života soukromého. ESLP proto ve věcech (...) otcovství opakovaně shledal, že určení právních vztahů muže a jeho právního nebo domnělého dítěte se může týkat jeho rodinného života, ale že tato otázka může zůstat otevřená, protože v těchto věcech je vždy nepochybně dotčen soukromý život (...).*

*Podle ESLP musí být čl. 8 Úmluvy vykládán tak, že ukládá členským státům závazek zkoumat, zda je v nejlepším zájmu dítěte umožnit jeho biologickému otci založit mezi nimi vztah, např. prostřednictvím přiznání práva na styk. V souladu s tím také platí, že biologický otec nesmí být zcela vyloučen ze života svého dítěte, ledaže jsou zde k tomu důležité důvody vyplývající z nejlepšího zájmu dítěte. To ale automaticky neznamená povinnost založit biologickému otci právo napadat status otce právního. (...)*

*Z judikatury ESLP (...) nelze dovodit, že by z čl. 8 Úmluvy plynul pozitivní závazek, aby byl stěžovatel jako matrikový otec zapsán. Stát podle většinové linie judikatury ESLP nemá povinnost umožnit domnělému otci zpochybnit otcovství matrikového otce založené první domněnkou. (...) I v konkrétních okolnostech projednávané věci proto nelze dojít k závěru, že by pozitivní závazek umožnit stěžovateli popření otcovství právního otce existoval.*

*Nedojde-li k revizi okruhu osob aktivně legitimovaných k podání popěrné žaloby v případě určení otcovství podle první domněnky, zůstává podstatnou otázkou možnost kontaktu biologického otce s dítětem (...) Biologický otec nesmí být zcela vyloučen ze*

*života svého dítěte, ledaže jsou zde k tomu důležité důvody vyplývající z nejlepšího zájmu dítěte.“*

Citovaným nálezem Ústavní soud zamítl stížnost stěžovatele, jenž se domáhal popření otcovství matrikového otce a určení otcovství svého v (jím tvrzené) shodě s otcovstvím biologickým, neboť neshledal porušení příslušných ustanovení Úmluvy. V daném případě nedošlo k naplnění podmínek, aby mohl být jejich vztah nazván rodinným životem, jako je například spolužití dotčených osob (v bodě 26. nálezu), či prokazatelný zájem a oddanost otce vůči dítěti před jeho narozením i po něm<sup>36</sup> (v bodě 27. nálezu).

Výsledkem z náročného posouzení výjimečných skutkových okolností dané věci, české právní úpravy v komparaci s příbuznými právními úpravami, principů ústavních i evropských, Ústavní soud konstatoval, že z většinové judikatury Evropského soudu pro lidská práva nevyplývá pozitivní závazek státu umožnit biologickému otci zpochybnit otcovství matrikové, nýbrž naopak ponechává jednotlivým státům širší míru posuzovací volnosti. Biologickou fakticitu, byť byla v posuzovaném případě zjevná, zde převyšuje zájem na ochraně existující právně-sociální rodiny.

Nicméně se v souladu s evropskou judikaturou zastává práv biologických otců, když připomíná, že tento nesmí být bezdůvodně zcela vyloučen ze života dítěte, a je-li to v zájmu dítěte, je třeba založit mezi nimi vztah, např. prostřednictvím přiznání práva na styk,<sup>37</sup> tj. v českém právním řádu ve smyslu § 927 Občanského zákoníku.<sup>38</sup> Ostatně v bodě 32. nálezu uvádí, že dle ESLP členské státy obecně tíhnou spíše ku prospěchu práv biologických otců.

Rozsudek NS 21 Cdo 19/2018 ze dne 28. 01. 2021

*„Biologický otec dítěte narozeného za trvání manželství matky s jiným mužem, může výjimečně popřít otcovství manžela matky, sleduje-li popření otcovství soulad biologického, sociálního a právního otcovství.“*

---

<sup>36</sup> Rozhodnutí ESLP ve věci Nylund proti Finsku ze dne 29. 06. 1999, s. č. 27110/95.

<sup>37</sup> Rozsudek ESLP ve věci Ahrens proti Německu ze dne 22. 03. 2012, s. č. 45071/09.

<sup>38</sup> Dle § 927 Občanského zákoníku *„Právo stýkat se s dítětem mají osoby příbuzné s dítětem, ať blízce či vzdáleně, jakož i osoby dítěti společensky blízké, pokud k nim dítě má citový vztah, který není jen přechodný, a pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu. Také dítě má právo se stýkat s těmito osobami, pokud tyto osoby se stykem souhlasí.“*



V daném judikátu se žalobce domáhal určení, že je otcem žalovaného, jehož otcovství souhlasně prohlásil se žalovanou. Žalovaná však žalovanému i příslušným úřadům zatajila existenci manželství uzavřeného ve Spojených státech amerických, pročež otcovství svědčilo manželu žalované. Žalovaný se tak domáhá výše uvedeného určení v souladu s otcovstvím biologickým i sociálním, když uvádí, že je rodičem biologickým i „pečujícím“. Soud žalobci vyhověl s odůvodněním, že „(...) soud může putativnímu otci aktivní věcnou legitimaci k podání žaloby a popření otcovství zcela výjimečně přiznat. Stane se tak v situaci, kdy je v zájmu dítěte, aby právo na respektování soukromého a rodinného života putativního otce převážilo nad právy matrikových rodičů a principem právní jistoty rodinných vztahů.“

Usnesení I. ÚS 1970/23 ze dne 06. 09. 2023

(z odůvodnění)

*„Matrikový otec je (...) sociálním otcem nezletilého a nezletilý si vytváří vazby na své sourozence. (...) v uvedených okolnostech lze spatřovat legitimní zájem na zajištění právní jistoty rodinných vztahů a ochraně zájmů nezletilého. Není pochyb o tom, že matka s matrikovým otcem vytvářejí nezletilému stabilní rodinné prostředí, proto není důvod, aby případné biologické rodičovství v přezkoumávané věci převážilo nad sociálním a právním stavem. Navíc stěžovatel coby biologický otec není zcela vyloučen ze života nezletilého, neboť (...) byl upraven jeho styk s nezletilým. (...) Nepřiznání aktivní věcné legitimace stěžovateli coby putativnímu otci nelze tak považovat za protiústavní zásah do jeho základních práv.“*

Ústavní soud odmítl ústavní stížnost domnělého otce, který se dožadoval určení otcovství pomocí třetí domněnky k ještě nenarozenému dítěti vdané matky s argumentací, že dítě je stále „právně volné“, neboť zatím nedošlo k naplnění domněnky první. Soud své rozhodnutí odůvodňuje zejména neměnnou hierarchií domněnek a na to navazující nedostatečnou aktivní legitimací na straně putativního otce. Nadto stěžovateli nesvědčil ani zájem nezletilého dítěte, s nímž má stěžovatel upraven styk v souladu s ustanovením § 927 Občanského zákoníku, pročež biologická realita nemohla uspět proti existující sociálně-právní rodině.

### 3. Otcovství dle konverze první domněnky ve druhou

#### 3.1. K určování otcovství konverzí první domněnky ve druhou

S postupem času byl ve společnosti zánik manželství rozvodem stále častějším jevem, přičemž jedním z nejfrekventovanějších důvodů rozvodu bylo navázání vztahu jednoho z manželů s třetí osobou. V případě, že takový mimomanželský vztah navázala manželka, bylo vysoce pravděpodobné, že dítě, jež bylo případně počato, zplodil právě nový partner matky. Přitom však bylo často problematickým docílit biologicky a právně jednotného otcovství s ohledem na častou zdlouhavost řízení o rozvod manželství a následné uzavření manželství nového tak, aby byly naplněny podmínky předcházející domněnky. Zákonodárce tuto sociální situaci nemohl ignorovat, pročež potřeba úpravy této dílčí problematiky zavrchohila právě následujícím ustanovením. Konverze první domněnky tak zjevně není tradiční domněnkou, nýbrž domněnkou relativně novou, zohledňující společenský vývoj.

*Dle § 777 odst. 1 Občanského zákoníku „narodí-li se dítě v době mezi zahájením řízení o rozvodu manželství a třístým dnem po rozvodu manželství, a manžel, popřípadě bývalý manžel matky prohlásí, že není otcem dítěte, zatímco jiný muž prohlásí, že je otcem dítěte, má se za to, že otcem dítěte je tento muž, připojí-li se matka k oběma prohlášením. Takto lze určit otcovství i k dítěti ještě nenarozenému.“*

Ustanovení počítá se situací, kdy se dítě narodí v mezidobí mezi zahájením řízení o rozvod manželství (tj. podáním návrhu na rozvod manželství) a třístým dnem po rozvodu manželství (tj. po právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství), přičemž matka, její (bývalý) manžel a biologický otec určí otcovství (resp. *uno actu* popřou otcovství manželovo a určí otcovství nové) prohlášením v řízení před soudem či matričním úřadem. Oproti domněnce předchozí účinné ze zákona je základem pro toto určení otcovství souhlasné prohlášení, tedy právní jednání matky, manžela a biologického otce, čímž právě dochází ke konverzi z první domněnky (svědčící manželovi *ex lege*) ve prospěch druhé (vyžadující prohlášení, právní jednání).

Jedná se o jakousi výjimku z přednosti první domněnky upravující situaci sice za doby trvání manželství, avšak rozváděného, zohledňující potřebu, „*aby právní rodičovství co nejdříve odpovídalo biologickému a sociálnímu rodičovství.*“<sup>39</sup>

Protože konverze první domněnky ve prospěch druhé předpokládá určité podobnosti právě s druhou domněnkou, je možné učinit takové prohlášení i k dítěti ještě nenarozenému, je-li již počato, *nasciturovi*.<sup>40</sup> Tato možnost je relativně nová, do nedávna účinné znění ji neumožňovalo,<sup>41</sup> nadto se judikatura výslovně vyjádřila o nemožnosti užití § 777 Občanského zákoníku k *nasciturovi*.<sup>42</sup> Tento názor byl však novelou účinnou od 1. ledna 2024 prolomen.

Dle § 777 Občanského zákoníku „*prohlášení manžela matky dítěte, popřípadě jejího bývalého manžela, muže, který tvrdí, že je otcem dítěte, a matky dítěte se činí v řízení před soudem, zahájeném na návrh některého z nich,*“ či nově též „*před matričním úřadem nebo před zastupitelským úřadem České republiky. Návrh lze podat nebo prohlášení učinit nejpozději do uplynutí jednoho roku od narození dítěte.*“ I toto ustanovení podlehlo nedávné novelizaci ve prospěch usnadnění procesního postavení dotčených osob. Možnost užití této domněnky však rodiče mohou využít pouze jeden rok od narození dítěte.

K určení otcovství k dítěti užitím konverze první domněnky ve druhou však nemůže dojít dříve, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství.<sup>43</sup>

Podle této úpravy se postupuje obdobně též v případě, že se namísto řízení o rozvod manželství jedná o řízení o neplatnosti manželství.<sup>44</sup>

### 3.2. K popírání otcovství určeného dle konverze první domněnky ve druhou

Jak už bylo zmíněno výše, konverze první domněnky ve prospěch druhé předpokládá určité podobnosti právě s druhou domněnkou. Co se jejího popírání týče, je tato podobnost markantní, když otcovství takto určené se popírá podle ustanovení o popírání

---

<sup>39</sup> Králíčková, Z. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2015, str. 137.

<sup>40</sup> Srov. § 777 odst. 2 in fine Občanského zákoníku.

<sup>41</sup> Králíčková, Z. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2014, str. 531.

<sup>42</sup> Stanovisko NS Cpjn 202/2020 ze dne 14. 04. 2021.

<sup>43</sup> Srov. § 777 odst. 3 Občanského zákoníku

<sup>44</sup> Srov. § 777 odst. 4 Občanského zákoníku

otcovství určeného souhlasným prohlášením rodičů (jakožto domněnkou druhou).<sup>45</sup> Blíže se tomuto věnuji v kapitole *K popírání otcovství určeného dle druhé právní domněnky*.

### 3.3. Problematika konverze první domněnky ve druhou vzhledem k materiální pravdě

Tento způsob určení otcovství spočívá v právním jednání tří osob – manžela, manželky a třetího muže – což z ní vzhledem k množství zúčastněných osob činí ideálním případem pro rozpor učiněných právních kroků s materiální pravdou. Pro její použití je totiž nezbytný soulad právních jednání všech z nich.

Zaprvé, manžel musí prohlásit, že není otcem dítěte, což může být problematické z hlediska manželovy snahy o založení vlastní rodiny, předejití rozpadu manželství i účelového jednání cíleného na poškození matky. Pak totiž dochází k určení otcovství domněnkou první a (případně) následnému řízení o jeho popření za tomu odpovídajících podmínek (pakliže matka podá návrh na popření manželova otcovství). Tento proces může být někdy velmi zdlouhavý a jeho výsledek nemusí vždy vést k vyústění situace zamýšleným směrem.

Zadruhé, jiný muž musí prohlásit, že je otcem dítěte. To se ovšem dá předpokládat pouze v případě naplnění předpokladů, že je biologickým otcem dítěte (i když zde nutno připustit, že tento předpoklad není absolutní) a zároveň má zájem o jeho výchovu (sociální rodičovství). V opačném případě by postup za účelem (předpokládané) jednoty právního a biologického otcovství představoval nejen popírání první domněnky manžela matky (aktivně legitimovanou osobou), ale také uplatnění jiné domněnky (pravděpodobně druhé či třetí) pro jeho následné určení v souladu s materiální pravdou.

Zatřetí, matka se musí k oběma prohlášením připojit. Její projev vůle v dané věci zahrnuje předpoklady, že nemá zájem o výchovu dítěte s manželem a zároveň má zájem o výchovu dítěte s tímto jiným mužem.

Další podmínkou použitelnosti této právní úpravy je zahájení řízení o rozvod manželství. Přitom je však rozhodující vůle manželů, zda jeden z nich či oba podají návrh na rozvod manželství. Nemluvě o skutečnosti, že požadavek zahájení tohoto řízení lze

---

<sup>45</sup> Frintová, D. *Určování rodičovství* In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, ISBN 978-80-7478-457-6, str. 325.

vnímat jako nepřiměřený zásah veřejné moci do rodinných a soukromých poměrů. Pro možnost využití této právní úpravy by mohla (a měla) bohatě postačovat souhlasná povaha prohlášení všech tří dotčených osob, zatímco související úpravu rodinných poměrů radno ponechat svobodné vůli jednotlivců.

Zároveň je zde dána vcelku přísná objektivní lhůta navázaná na okamžik narození dítěte a činící jeden rok. Za předpokladu, že toto prohlášení je právním jednáním ze svobodné vůle (bez ohledu na vědomí zúčastněných o biologické realitě či jejich záměrech vedených jinými okolnostmi), není zde relevantní okamžik představující možný počátek subjektivní lhůty.

### 3.4. Příklad judikatury

Usnesení II. ÚS 619/21 ze dne 20. 04. 2021

*(z odůvodnění)*

*„Ústavní soud se v souvislosti s obdobným případem (...) zabýval nedostatky současné právní úpravy věcné legitimace (...), přičemž zde vyslovená skepse Ústavního soudu dosud nebyla zákonodárcem reflektována (...). Jakkoliv lze chápat stěžovatele, který s ohledem výsledky genetických testů a na jednání matky nezletilého vnímá rozhodnutí obecných soudů jako nespravedlivá, trvání právního otcovství, aniž by odpovídalo biologické realitě, neznamená vždy a bez dalšího porušení základního práva právního otce na soukromý a rodinný život ze strany veřejné moci. Stěžovatel ve věci může usilovat o rozšíření styku s nezletilým v opatrovnickém řízení. Výsledek nyní projednávané věci tak nelze chápat ani jako poskytnutí soudní ochrany nemorálnímu chování matky.“*

Stěžovatel se domáhal určení svého otcovství k nezletilému synovi, který se narodil jako plánovaný potomek stěžovatele a matky dítěte. Matka dítěte se toho času rozváděla se svým tehdejším manželem, situace proto vybízela k užití právní úpravy konverze první domněnky ve druhou, nicméně se rodiče dohodli na úpravě svých poměrů až v budoucnu. Otcovství tak bylo určeno na základě domněnky svědčící manželce matky. Později však matka urovnala vztahy s manželem, stáhla svou žádost o rozvod a spolu s manželem syna vychovávají. Ústavní soud stížnost odmítl s odkazem na výše citovaný judikát (sp. zn. II. ÚS 3122/16) a opakovanou apelací na zákonodárce k úpravě (spravedlivému rozšíření) práv biologických otců.

## 4. Otcovství dle jedenapůlté právní domněnky

### 4.1. K určování otcovství dle jedenapůlté domněnky

*Jedenapůltá* domněnka určování otcovství představuje po *konverzi* druhý případ nutné reakce na společenský vývoj a potřebu zařadit mezi tradiční domněnky úpravu speciální. S pokrokem vědy a medicíny spatřil světlo světa nový způsob početí dítěte, početí *in vitro*,<sup>46</sup> umělé oplodnění, jež s sebou přinesl nové otázky co do stabilního určení rodinných vztahů.

Určení otcovství k dítěti počatému asistovanou reprodukcí by nebylo ani tak problematické v situaci, kdy toto podstupoval sezdaný pár, neboť v takovém případě se *ex lege* uplatní domněnka prvá, tedy svědčící manželu matky. Oproti klasickému uplatnění této domněnky však bylo pamatováno na případ umělého oplodnění jiným než manželovým genetickým materiálem a tato situace byla zahrnuta do úpravy nemožnosti jeho popření. Blíže ve druhé podkapitole.

Předmětná situace nastává v případě, kdy umělé oplodnění podstupuje pár nesezdaný. Dle § 778 Občanského zákoníku „*narodí-li se dítě, které je počato umělým oplodněním, ženě neprovdané, má se za to, že otcem dítěte je muž, který dal k umělému oplodnění souhlas; to platí i tehdy, narodí-li se dítě v době od zániku manželství nebo jeho prohlášení za neplatné do uplynutí třicátého dne poté.*“ Podstatou této domněnky je souhlas daný dle § 8 odst. 2 Zákona o specifických zdravotních službách,<sup>47</sup> představující zde projev autonomie vůle muže, totiž vůle stát se otcem.<sup>48</sup> V tomto lze spatřovat podobnost s projevem vůle v podobě prohlášení o otcovství, avšak dochází zde k určení otcovství *ex lege* (na základě potvrzení poskytovatele zdravotních služeb<sup>49</sup>). Nelze slučovat souhlas daný k oplodnění ženy s prohlášením o otcovství, když mezi zákrokem asistované reprodukce a narozením dítěte spočívají ještě mnohá úskalí. Ať již je to časový

---

<sup>46</sup> V překladu „*ve skle*“, myšleno laboratorní sklo, vystihující laboratorní podmínky početí plodu.

<sup>47</sup> Dle § 8 odst. 2 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách „*...neplodný pár udělí písemný souhlas s provedením asistované reprodukce; písemný souhlas musí být opakovaně udělen před každým provedením umělého oplodnění. Souhlas je součástí zdravotnické dokumentace vedené o příjemkyni.*“ S asistovanou reprodukcí musí z podstaty věci souhlasit oba partneři nesezdaného páru. Předmětem *jedenapůlté domněnky* je však pouze souhlas muže.

<sup>48</sup> Králíčková, Z. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2015. str. 141.

<sup>49</sup> Srov. § 16 odst. 3 písm. b) Zákona o matrikách

odstup, nejistota v úspěchu zákroku, konečně též neexistence již počatého dítěte v době udělení souhlasu. Snad se může jevit vhodnějším spatřovat podobnost spíše k první domněnce (*ex lege*, zakládající na dřívějším nezávislém právním aktu, např. manželský slib) než k domněnce druhé (prohlášením o otcovství k již alespoň počatému dítěti). Nicméně pohled na věc může být velmi subjektivním. Poslední věta daného ustanovení pak stanoví uplatnění této úpravy i v případě narození dítěte v ochranné lhůtě domněnky první. Předpokladem je skutečnost, že muž dávající souhlas k předmětnému zákroku má v úmyslu stát se dítěti otcem, zatímco manžel matky nemusí o provedení zákroku ani tušit.

#### 4.2. K popírání otcovství určeného dle jedenapůlté domněnky

Jak již bylo výše zmíněno, podstatou této domněnky je souhlas muže s umělým oplodněním ženy coby závazný projev jeho vůle stát se tomuto dítěti otcem. K dítěti takto narozenému proto není myslitelné otcovství určené *ex lege* popřít.

Dle § 787 Občanského zákoníku „*otcovství nelze popřít k dítěti narozenému v době mezi stošedesátým dnem a třístým dnem od umělého oplodnění provedeného se souhlasem manžela matky, nebo se souhlasem jiného muže, když matka není vdaná, bez ohledu na to, jaké genetické látky bylo použito. To neplatí, otěhotněla-li matka dítěte jinak.*“ Z dikce ustanovení plyne, že toto je společné jak pro otcovství určené dle této domněnky (tedy situace nesezdaného páru), tak pro otcovství určené domněnkou první, (tedy pár sezdaný, uměle oplodněný na základě souhlasu manžela). Účelem bylo předejít popírání otcovství k dítěti mužem, jenž dal k jeho *in vitro* početí souhlas, neboť v okamžiku umělého oplodnění (budoucí) otec ví jak o vysoce pravděpodobné možnosti početí dítěte, tak o genetických skutečnostech, tedy jestli od něho dítě geneticky (ne)pochází. To však neplatí, otěhotněla-li matka jakkoli jinak než tímto jediným pokusem *in vitro* fertilizace, neboť pak zde chybí mužova vůle stát se otcem nutná pro určení jeho otcovství touto domněnkou. Ohledně takových skutečností však v případném řízení před soudem nese důkazní břemeno. V tomto ohledu je matka coby případná navrhovatelka ve výhodnějším postavení (dle zmíněného ustanovení může takto určené otcovství popřít i matka dítěte). Vyvrácení předmětné domněnky však nebrání určení (resp. i další popření) jeho otcovství za podmínek jiné domněnky.

Co se týče procesních otázek popírání takto určeného otcovství, uplatní se zde opět obecná úprava řízení o určení a popření otcovství z díky Zákona o zvláštních řízeních soudních.

### 4.3. Problematika jedenapůlté domněnky vzhledem k materiální pravdě

Problematika jedenapůlté domněnky vzhledem k materiální pravdě je z povahy věci velmi specifická. Jak plyne z úpravy, souhlasem (podpisem) s umělým oplodněním matky projevuje otec vůli stát se otcem. Fertilizace přitom může být provedena jak genetickým materiálem muže, tak materiálem pocházejícím od dobrovolného dárce. Bez ohledu na tento průběh zákroku je však muž otcem takto počatého dítěte. V zásadě tedy jde o úpravu, která (ze své podstaty a zcela samozřejmě) částečně popírá biologickou podstatu rodičovství (a nejde v tomto směru o jedinou takovou právní úpravu v rámci našeho právního řádu – typickým příkladem je institut osvojení). Při jejím popírání pak tedy genetika v předmětných situacích taktéž zásadně nehraje přílišnou roli. Její uplatnění si lze představit v situacích, kdy při zákroku byl použit genetický materiál matrikového otce, avšak dítě od něho geneticky nepochází, neboť pak by bylo zjevné, že matka otěhotněla jinak než tímto zákrokem. Prokázání skutečností, za kterých k početí došlo, (jakým způsobem matka otěhotněla), je přitom stěžejním aspektem popírání této domněnky. Naopak v případech, kdy otec sice souhlas nedal, ale zákrok byl za použití jeho genetického materiálu proveden, dítě od otce geneticky pochází, a tento procesní nedostatek nemůže zabránit určení jeho otcovství.<sup>50</sup>

Důležitým bodem stran materiální pravdy pak samozřejmě musím zmínit skutečnost, že souhlas muže s umělým oplodněním ženy v sobě automaticky nepředpokládá jeho otcovství v sociální rovině smyslu slova. Jinými slovy to, že muž svým podpisem projeví souhlas s tímto zákrokem, neznamena, že dítěti bude (pečujícím sociálním) otcem. Na tomto místě se pak nabízí poukázat na účelové jednání ženy toužící stát se matkou, jejíž umělé oplodnění odsouhlasí muž, který s ní netvoří pár (ani nemá do budoucna takový úmysl). Nicméně situace může být i opačná – ráda bych opět uvedla zajímavý případ ze svého okolí. Na začátek bych chtěla prohlásit o pravdivosti případu. Dva dlouholetí (avšak neregistrovaní) partneři se rozhodli rozšířit rodinu za pomoci

---

<sup>50</sup> Frintová, D. *Určování rodičovství* In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 321.



kombinace asistované reprodukce a surogátního mateřství. Protože se neshodli na tom, či genetický materiál by pro jejich účely měl být použit, došlo nakonec hned k oběma variantám, a protože oba zákroky byly úspěšné, vychovává dnes tento pár společně dvě dcery. Když pomínu nespornou zajímavost situace z pohledu (obcházení) právní úpravy osvojení homosexuálními páry, stran naší problematiky je důležité, že zde nacházíme shodu biologického, sociálního i právního otcovství, přestože se zde nevyskytuje rodičovství v tradičním slova smyslu. Nutno poukázat na potřebu právní ochrany rodiny v její existenciální rovině – právní ochranu rodiny nelze vnímat pouze jako ochranu rodiny v tradičním pojetí, jak ji chápeme ve společnosti idealizované podobě, nýbrž s vývojem společnosti je nutno právní ochranou zahrnout i alternativní způsoby soužití.

#### 4.4. Příklady judikatury

Usnesení IV. ÚS 3740/17 ze dne 20. 01. 2018

*(z odůvodnění)*

*„Jakkoliv odběr biologických vzorků může být chápán jako zásah do práva na soukromý život, pokud soud považuje znalecký posudek za nutný k rozhodnutí ve věci, tento zásah má zákonný podklad a je vzhledem ke sledovanému cíli i přiměřený. (...) Nelze odhlédnout od toho, že dítě má právo znát své rodiče a právo na jejich péči (...), přičemž zájem dítěte je vždy prioritním hlediskem při rozhodování o jeho právech.“*

Stěžovatel se domáhal zrušení rozhodnutí obecných soudů o uložení pořádkové pokuty za nepodrobení se genetickému testování formou bukalních stěrů ve věci určení jeho otcovství k nezletilé dceři, která měla být počata umělým oplodněním se stěžovatelovým souhlasem. Stěžovatel tuto skutečnost popírá, ostatně nebyla ani nijak doložena. Ústavní soud se s odkazem na svůj dřívější judikát (I. ÚS 987/07, cit. dále) vyslovil o oprávněnosti soudu k uložení předmětné povinnosti a stížnost odmítl.

Usnesení II. ÚS 639/19 ze dne 22. 10. 2019

*(bez citace)*

V nadepsaném judikátu se stěžovatel domáhal zrušení rozhodnutí o výživném k nezletilé dceři za tři roky zpětně, neboť až v rámci tohoto řízení se o dceři dozvěděl. Ohledně určení otcovství soud seznal, že stěžovateli svědčí jedenapůltá domněnka, když jeho souhlas s umělým oplodněním byl doložen příslušnou klinikou a nezletilá se narodila

v přiměřeném počtu týdnů od zákroku. Toto určení stěžovatel nenapadl, přestože matka žila v době početí s jiným mužem a nebyl proveden DNA test, protože se soud touto otázkou nezabýval.

## 5. Otcovství dle druhé právní domněnky

### 5.1. K určování otcovství dle druhé domněnky

Druhá domněnka určování otcovství představuje obdobu francouzského modelu, *parentage by intention*, vtěleného do tradičního rakouského modelu určování otcovství právními domněnkami.<sup>51</sup> Tato domněnka staví na autonomii vůle budoucího otce a jejího projevu ve vztahu k dítěti. Právním základem domněnky jsou však projevy vůle dva.<sup>52</sup> Jednak projev vůle (budoucího) právního otce, jednak projev vůle matky, přičemž tyto musí být z povahy věci souhlasné.

Dle § 779 odst. 1 Občanského zákoníku „*nedojde-li k určení otcovství podle § 776, 777 nebo 778, má se za to, že otcem je muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením matky a tohoto muže. Takto lze určit otcovství i k dítěti ještě nenarozenému, je-li již počato.*“

V návěti ustanovení je zdůrazněn princip posloupnosti uvedený již v obecné části této práce, dle něhož je možné určit otcovství touto domněnkou až poté, co domněnky předešlé nejsou v konkrétním případě použitelné. Spadají sem situace, kdy matka není provdána, avšak otec dítěte je znám a ke svému otcovství se hlásí. Naproti tomu jsou obecně vyloučeny případy, kdy je matka provdána. Výjimkou je stav, kdy matka sice je provdána, avšak manžel své otcovství k dítěti úspěšně popřel.<sup>53</sup> V úvahu tedy připadají pouze situace, kdy dítě nemá právního otce<sup>54</sup> (nejedná-li se o prohlášení otcovství v rámci konverze první domněnky ve druhou, o té ale v předešlých kapitolách).

Co se časového hlediska týče, je druhá domněnka nejuvolněnější. S její pomocí lze určit otcovství jak k dítěti teprve počatému, *nasciturovi* (avšak musí jít o životaschopný plod, aby těhotné ženě byl vystaven těhotenský průkaz potřebný k matričnímu či soudnímu zápisu), tak k již dospělé osobě, kde není určena žádná lhůta. „*Je-li dítě věku, kdy je dostatečně schopné porozumět problematice uznání otcovství, musí*

---

<sup>51</sup> Frínta, O. *Určování rodičovství – aktuální otázky* In: RADVANOVÁ, S. a kol., *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. str. 55.

<sup>52</sup> Fríntová, D. *Určování rodičovství*, In: ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR 2016, str. 80.

<sup>53</sup> JANKŮ, M. a kol., *Nové občanské právo v kostce*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. str.127.

<sup>54</sup> Králíčková, Z. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. str. 141.

být bezpodmínečně řádně informováno, aby se mohlo k věci vyjádřit.“<sup>55</sup> Avšak „dítě samo prohlášení o otcovství k sobě samému nečiní, stejně tak jako samo dítě nemůže ovlivnit své početí konkrétním mužem a ženou.“<sup>56</sup> Tomuto účelu ostatně slouží následující domněnka.

Samotné uplatnění této domněnky probíhá dle odstavce druhého výše citovaného ustanovení před soudem nebo před matričním úřadem. Nezletilý, který není plně svéprávný, činí prohlášení vždy před soudem. Rodiče prohlašují osobně, ústně do protokolu.<sup>57</sup> Výjimkou z požadavku osobního prohlášení je prohlášení opatrovníkem. Dle § 780 Občanského zákoníku „činí-li prohlášení ten, kdo není plně svéprávný, může je učinit pouze před soudem. Soud podle okolností případu posoudí, zda ten, kdo není plně svéprávný, je schopen jednat sám, nebo zda za něho bude jednat jeho opatrovník.“

V případě, že „matka nemůže pro duševní poruchu posoudit význam svého prohlášení nebo je-li opatření jejího prohlášení spojeno s těžko překonatelnou překážkou, není možné určit otcovství souhlasným prohlášením,“ a to podle § 781 Občanského zákoníku. Zákonodárce v daném případě odňal matce možnost určení otcovství touto domněnkou úplně. Oproti předchozí právní úpravě zákona o rodině, kdy tehdy stačilo jednostranné prohlášení otce, se jedná o jednoznačný posun směrem k ochraně materiální pravdy.

Podobně jako u domněnky *jedenapůlté* zde zákon staví na dohodě mezi otcem a matkou,<sup>58</sup> avšak oproti zmíněnému zde dochází k určení otcovství právě tímto právním jednáním. Jelikož se jedná o právní jednání specifické tím, že jeho následky jsou statusového charakteru,<sup>59</sup> považoval zákonodárce za vhodné vyloučit pochybnosti ustanovením § 782 Občanského zákoníku, dle něhož „na prohlášení otcovství jako zvláštní projev vůle se použijí obecná ustanovení o právním jednání, není-li stanoveno jinak. Neplatnosti se však lze dovolat jen ve lhůtě pro popření otcovství.“ Konkrétně je to

---

<sup>55</sup> Frinta, O. *Určování rodičovství – aktuální otázky*. In: RADVANOVÁ, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. str. 106.

<sup>56</sup> SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. str. 44.

<sup>57</sup> Frintová, D. *Určování rodičovství*, In: ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR 2016, str. 81.

<sup>58</sup> Králíčková, Z. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. str. 141.

<sup>59</sup> Frintová, D. *Určování rodičovství* (opakovaná citace – výše), str. 80.

zejména požadavek srozumitelnosti, určitosti, bezvýhradnosti, bezpodmínečnosti apod.<sup>60</sup> Zároveň je zřejmé, že je těžko představitelným užití kompletní obecné úpravy o právním jednání, kupříkladu obecné či rozvazovací podmínky.<sup>61</sup>

Stran procesního hlediska jen tolik, že nebylo-li otcovství tímto souhlasným prohlášením před matričním úřadem určeno ani po narození dítěte, může tak být učiněno v řízení před soudem dle § 415 Zákona o zvláštních řízeních soudních.

## 5.2. K popírání otcovství určeného dle druhé domněnky

Ustanovení o popírání otcovství určeného souhlasným prohlášením se použije jak na otcovství určené druhou právní domněnkou, tedy souhlasným prohlášením matky a domnělého otce, tak na otcovství určená konverzí, tedy trojstranným prohlášením matky, jejího manžela a otce dítěte (o té v předcházejících kapitolách).

Zkraje snad lze uvést, že otcovství určené druhou domněnkou lze též zvrátit dovoláním se neplatnosti souhlasného prohlášení jakožto právního jednání, neboť dle § 782 Občanského zákoníku „(...) se použijí obecná ustanovení o právním jednání (...).“ V té situaci nelze otcovství popřít, když nebylo ani založeno.<sup>62</sup> I tento institut však podléhá lhůtám pro popření otcovství stanoveným dle § 790 odst. 1 věta druhá, tedy šest měsíců ode dne, kdy bylo právní jednání učiněno, ne však dříve než šest měsíců od narození dítěte.

Vlastní popírání otcovství určeného dle druhé domněnky otcem je zakotveno v § 790 odst. 1 Občanského zákoníku, dle kterého „muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, může otcovství k dítěti popřít, jen je-li vyloučeno, že by mohl být otcem dítěte. Může tak učinit do šesti měsíců ode dne, kdy bylo takto otcovství určeno; dojde-li k určení otcovství před narozením dítěte, neskončí lhůta dříve než šest měsíců po jeho narození.“ Stejně jako v případě první skutkové podstaty popírání otcovství manželem matky, i zde je pro popření otcovství stanovena podmínka, že jeho otcovství musí být vyloučeno, přičemž opět je na návrhovateli, aby takové důkazní

---

<sup>60</sup> Králíčková, Z. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2015, str. 143.

<sup>61</sup> Frintová, D. *Určování rodičovství*, In: ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR 2016, str. 81.

<sup>62</sup> Králíčková, Z. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2014, str. 587.

břemeno unesl a prokázal rozhodující skutečnosti (jako je neplodnost či rozbor DNA). Relativně krátká prekluzivní lhůta, jež činí šest měsíců, se počítá od okamžiku určení otcovství (případně od okamžiku narození dítěte, bylo-li otcovství určeno před jeho narozením), nikoli od okamžiku, kdy se otec dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte (jako tomu je právě u domněnky první), nicméně i zde ji lze prominout pokud to vyžadují zájem dítěte a veřejný pořádek.<sup>63</sup>

Ustanovení druhého odstavce téhož paragrafu pak přímo odkazuje na použití části úpravy popírání otcovství manželem, čili otec otcovství popírá vůči dítěti a matce, jsou-li oba naživu, a nežije-li jeden z nich, vůči druhému; není-li naživu žádný z nich, otec toto právo nemá. Byla-li svéprávnost otce před uplynutím popěrné šestileté lhůty omezena tak, že sám otcovství popřít nemůže, může je popřít jeho opatrovník, kterého pro tento účel jmenuje soud, a to ve lhůtě šesti měsíců od jmenování soudem.

Jde-li o popírání otcovství matkou, ustanovením § 791 Občanského zákoníku je nadále stanoveno, že *„matka dítěte může popřít, že otcem dítěte je muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, a to ve lhůtách stanovených v § 790 odst. 1 větě druhé,“* tedy ve stejných lhůtách jako jsou stanoveny otcí. Otázkou na tomto místě by snad mohlo být, za jakých podmínek bude matka otcovství popírat. Přestože zákon to výslovně neřeší, shodla se teorie na nutnosti prokázání skutečnosti, jež vylučují otcovství matrikového otce. *„Byť to zákon v posuzovaném ustanovení výslovně nestanoví, je třeba mít s ohledem na kontext a povahu věci za to, že neprovdaná matka dítěte má popěrné právo za obdobných podmínek jako vdaná žena, tedy tehdy, je-li otcovství matrikového otce dítěte vyloučeno.“*<sup>64</sup>

Konečně, dle § 793 Občanského zákoníku *„vyžaduje-li to zřejmý zájem dítěte a mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva, může soud i bez návrhu zahájit řízení o popření otcovství, bylo-li otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů, ale otec dítěte takto určený nemůže být jeho otcem. Soud zpravidla současně pozastaví výkon rodičovské odpovědnosti.“* Úprava umožňuje soudu zahájit řízení o popření otcovství určeného souhlasným prohlášením rodičů *ex officio*, pakliže tímto prohlášením byl určen muž, jenž otcem tohoto dítěte být nemůže. Kumulativními

---

<sup>63</sup> Srov. § 792 Občanského zákoníku

<sup>64</sup> Králíčková, Z. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2014, str. 588.

podmínkami jsou užití této domněnky, zřejmý zájem dítěte a naplnění ustanovení zaručujících základní lidská práva dítěte. V úvahu tak přicházejí zejména situace nezákonné manipulace s dítětem jako snaha obejít národní proces mezinárodního osvojení,<sup>65</sup> zjištěné důvody prospívající některému z rodičů či zavlčení dítěte do ciziny a jiné zavrženíhodné důvody.<sup>66</sup> Soud zpravidla současně pozastaví výkon rodičovské odpovědnosti za účelem předejití těchto činů.

### 5.3. Problematika druhé domněnky vzhledem k materiální pravdě

Jak bylo již popisováno výše, souhlasné prohlášení o otcovství představuje způsob určení otcovství projevem vůle zúčastněných, matky dítěte a budoucího otce. Tento jejich vlastní projev vůle zásadním způsobem stanoví budoucí statusové poměry jejich i jejich dítěte v mnoha aspektech jejich rodinného a soukromého života. Jen a pouze na jejich vlastní vůli přitom záleží, jak si své poměry upraví. V nespočetných případech, v nichž o těchto poměrech není sporu, samozřejmě není (ani myslitelný) žádný mechanismus korekce jimi samými upravených rodinných vztahů. Z povahy věci tak může dojít k úpravě těchto poměrů v rozporu s materiální pravdou v řadě aspektů dané problematiky.

Především budiž opět uveden příklad, kdy právním otcem dítěte je určen jiný než biologický otec. Souhlasné prohlášení učiněné matkou a budoucím právním otcem nepodléhá žádnému způsobu ověření jimi tvrzených skutečností. Matka tak může učinit prohlášení nejen se skutečným otcem, ale právě též s jiným mužem, ať už z jakéhokoli důvodu. Je tak možné si představit jak situace, kdy rodiče upravují rodinné poměry svého dítěte v souladu s jeho nejlepším zájmem, byť v rozporu s materiální pravdou, tak situace, v nichž dochází k úpravě poměrů dítěte v rozporu s jeho nejlepším zájmem i materiální pravdou. Přivedeno do extrému pak nelze nezmínit situace podléhající dikci § 793 Občanského zákoníku zmiňované výše.

Naopak ve prospěch materiální pravdy zde došlo k novelizaci Zákona o matrikách s účinností od 1. ledna 2024, dle jehož nového § 16 odst. 7 „*souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství před matričním úřadem nebo zastupitelským úřadem České republiky*

---

<sup>65</sup> Frintová, D. *Určování rodičovství*, In: ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR 2016, str. 88.

<sup>66</sup> Králíčková, Z. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2015, str. 146.

*nelze učinit po dobu probíhajícího soudního řízení o určení otcovství k témuž dítěti (...).*“ Je tedy z povahy věci vyloučeno, aby matka využitím této úpravy ve spojení s hierarchií domněnek účelově zabránila biologickému otci domoci se určení svého otcovství před soudem, pakliže řízení bylo již zahájeno.<sup>67</sup>

Další aspekt pak představuje aktivní legitimace pro popírání takto určeného otcovství. V zásadě je situace obdobná jako u domněnky první, s tím rozdílem, že právě v posledně zmiňovaných případech, kdy jde o zřejmý zájem dítěte a naplnění ustanovení zaručujících základní lidská práva, je možné zahájit řízení i z moci úřední. Mimo tento rozdíl však mluvíme o aktivní legitimaci k popírání pouze na straně matky a otce, jejichž podmínky jsou s ohledem na fakt, že k určení otcovství dochází na základě jejich svobodné vůle, relativně přísné, když toto je možné pouze za prokázání, že otcovství matrikového otce je vyloučeno.

Jedná-li se o popěrnou lhůtu – šestiměsíční prekluzivní od tohoto prohlášení bez ohledu na subjektivní hledisko rozhodných skutečností – je taktéž ze stejného důvodu relativně přísná. Vedle toho neexistence lhůty pro samotné prohlášení (a možnost tak navázat i zcela účelové rodinné poměry na již dospělého člověka) může být naopak vnímáno za nepřiměřené.

## 5.4. Příklady judikatury

Usnesení IV. ÚS 2851/10 ze dne 22. 03. 2011

*(z odůvodnění)*

*„Ve smyslu závěrů vyplývajících z posledně citovaného rozhodnutí Evropského soudu<sup>68</sup> biologická příbuznost mezi rodičem a dítětem sama o sobě (...) nebude moci založit ochranu rodinného života dle čl. 8 Úmluvy. Podmínkou existence vztahu obsahujícího rodinný život bude zpravidla spolužití. (...) Z uvedeného plyne, že v projednávaném případě nebyl zjištěn jakýkoli důvod pro závěr, že respekt k rodinnému životu vyžadoval, aby tvrzená a nepotvrzená biologická realita převážila nad zákonnou domněnkou a společenskou realitou ve vztahu k nezletilému dítěti žijícímu v úplné rodině.“*

---

<sup>67</sup> Úprava navazuje na mnohou judikaturu obdobného charakteru, kupř. u snesení Nejvyššího soudu sp. zn. 24 Cdo 3314/2020 ze dne 14. 09. 2021.

<sup>68</sup> Rozhodnutí ESLP ve věci Hülsmann proti Německu ze dne 18. 03. 2008, stížnost č. 33375/03.



V případě citované věci se žalobce domáhal určení, že je otcem žalované, s tvrzením, že s matou dítěte o otcovství souhlasně prohlásili. Dcera se však narodila za trvání manželství matky s jiným mužem, jenž byl určen otcem na základě první domněnky a jehož otcovství nikdo nepopřel, nadto byla dcera manželi vychovávána. Ústavní soud proto stížnost odmítl s odkazem na výše citovanou judikaturu ESLP, dle níž ochrany rodinného života dle č. 8 Úmluvy nezahrnuje pouze vztahy založené manželstvím nýbrž ochrany požívají také jiné vztahy, kdy strany žijí bez manželství, přičemž dítě narozené do tohoto vztahu je její součástí právě svým narozením. Tvrzená biologická realita tak nemůže převážit na sociální skutečnosti.

Usnesení II. ÚS 359/09 ze dne 25. 01. 2012

*(z odůvodnění)*

*„(...) Ačkoliv stěžovatel v ústavní stížnosti jako jeden z argumentů vznáší i zájem dítěte, nikterak nenaznačuje, proč by (...) měly být existující sociální vazby narušovány, a to toliko z důvodu, že biologickým otcem by dle jeho domněnky mohla být osoba odlišná od otce zapsaného do matrice.“*

Soud odmítl návrh stěžovatele ve věci, v níž se domáhal určení svého otcovství k nezletilému synovi pomocí DNA metod v souladu s otcovstvím biologickým, přičemž ale své otcovství označil za toliko možné. Stěžovatel argumentuje především zdravotními důvody (prevence nemocí, dědičné zátěže, transplantace), jejichž otázku však soud považuje v době podání ústavní stížnosti za neaktuální, její nastolení nicméně nepovažuje do budoucna za vyloučenou.

Usnesení III. ÚS 3468/14 ze dne 22. 10. 2015

*(z odůvodnění)*

*„(...) Otcovství stěžovatele k nezletilé bylo určeno souhlasným prohlášením stěžovatele a matky dítěte, učiněným před soudem v řízení o určení otcovství (...). Jde tedy o situaci, kdy otcovství nebylo určeno jen „fikcí“ (...), nýbrž ze stěžovatelovy vůle, a pakliže měl mít o svém otcovství pochybnosti, nic mu nebránilo ponechat otevřený prostor dříve zahájeného řízení, v němž mohl využít všech procesních záruk nabízených občanským soudním řádem pro kontradiktorní řízení žalovanému. (...)“*

Stěžovatel se domáhal popření svého otcovství k nezletilé, které s její matkou souhlasně prohlásil, a to po uplynutí zákonné popěrné lhůty, s argumentací, že by zásada

nezměnitelnosti rozhodnutí měla ustoupit požadavku na účinnou právní obranu, resp. prosazení biologické reality na úkor právní fikce. Přitom však stěžovatel nevyužil svého postavení v předcházejícím řízení ani žádných opravných prostředků. Z toho důvodu Ústavní soud neshledal porušení stěžovatelových základních práv a stížnost odmítl.

Usnesení IV. ÚS 2756/18 ze dne 11. 09. 2018

*(z odůvodnění)*

*„K určení otcovství na základě souhlasného prohlášení (...) může dojít pouze aktivním právním jednáním muže, který si přeje být zapsán jako otec dítěte. Takové právní jednání je závazným aktem se závažnými společenskými důsledky, jehož platnost nelze bez dalšího zpochybňovat poté, kdy dojde k rozchodu matky a právního otce, což platí zvláště za situace, jestliže již v době souhlasného prohlášení zákonný otec věděl nebo minimálně tušil, že není biologickým otcem dítěte.“*

Stěžovatel se snažil popřít své otcovství k nezletilé dceři, které sám prohlásil, argumentujíc při tom soukromým a rodinným životem či právem dítěte znát své rodiče. Soudy však vyhodnotily, že neexistuje právní zájem dcery na popření stěžovatelova otcovství v situaci, kdy zde není potenciální otec, který by zaujal jeho místo. Obecné soudy proto rozhodly o zachování *statu quo* a Ústavní soud stížnost odmítl.

## 6. Otcovství dle třetí právní domněnky

### 6.1. K určování otcovství dle třetí právní domněnky

Poslední tradiční právní domněnkou určení otcovství, představující svým zařazením jakýsi *ultima ratio* způsob určení otcovství, je *třetí domněnka*.

Dle § 783 odst. 2 Občanského zákoníku „*má se za to, že otcem dítěte je muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní, ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti.*“

Zejména proto, že domněnka staví na faktu soulože v takzvané *rozhodné* či *kritické* době, je často s ohledem na možnosti moderní vědy a medicíny považována za zastaralou a překonanou již i na ústavní úrovni.<sup>69</sup> V dobách jejího vzniku šlo o nepřímé vodítko k otcovství co možná nejpravděpodobnějšímu, odpovídající své době. Naopak přesné genetické určení pomocí profilování DNA se na první pohled zdá podstatně pragmatičtější, když toto dokáže otcovství zcela jistě vyloučit či s pravděpodobností blížící se jistotě prokázat (až otcovství prakticky prokázat, jelikož se bavíme o prokázání na úrovni nad 99,75 %<sup>70</sup>). Avšak i v této disciplíně lze najít sporné situace (o takových více v dalších kapitolách). Praxe se tak často vrací k důkazu výsledkem matky o souloži v rozhodné době.<sup>71</sup>

Soulož samotná byla již v roce 1938 judikaturou definována jako „*úkon pohlavního života, který může vést k oplodnění ženy; může jí býti i jakékoliv spojení pohlavních orgánů muže a ženy vůbec, ba i pouhý jejich dotyk.*“<sup>72</sup> Přitom „*je třeba mít na zřeteli výchozí premisu, že určení otcovství (...) je možné i tam, kde domněnka soulože (...) na dotyčného muže nedopadá,*“<sup>73</sup> obzvláště za předpokladu, že je otcovství možné prokázat jinak.

---

<sup>69</sup> Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 987/07 ze dne 28. 02. 2007. Blíže dále v práci.

<sup>70</sup> Frintová, D. *Určování rodičovství*, In: ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR 2016, str. 83.

<sup>71</sup> Frinta, O. *Určování rodičovství – aktuální otázky*. In: RADVANOVA, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. str. 58.

<sup>72</sup> Frintová, D. *Určování rodičovství* In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, ISBN 978-80-7478-457-6, str. 307.

<sup>73</sup> Frintová, D. *Určování rodičovství* (opakovaná citace – výše), str. 307.

Stran závažných okolností vylučujících otcovství dotyčného muže se nejčastěji uvádí neplodnost muže, fakt, že byla žena v době soulože již těhotná či nezpůsobilost muže k souloži, tedy obecně skutečnosti, pro něž je zřejmé, že dotyčný muž otcem není.

Formou uplatnění této domněnky je soudní rozhodnutí, jež může být vydáno jedině v rámci soudního řízení zahájeného na návrh oprávněné osoby.<sup>74</sup> Dle § 783 odst. 1 Občanského zákoníku „*nedojde-li k určení otcovství podle § 776, 777 nebo 778, ani podle § 779, může matka, dítě i muž, který tvrdí, že je otcem, navrhnout, aby otcovství určil soud.*“ Aktivně legitimovanými k podání žaloby na určení otcovství tak jsou matka, dítě a muž, který tvrdí, že je otcem. „*Pokud podává návrh nezletilé nesevěprávné dítě, musí být zastoupeno opatrovníkem určeným soudem, kterým soud určí zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí.*“<sup>75</sup> Není-li domnělý otec naživu, podává se návrh proti opatrovníkovi, kterého k tomu jmenuje soud.<sup>76</sup>

Následně Občanský zákoník upravuje pro případ smrti některého z účastníků řízení. Dle § 784 odst. 1 Občanského zákoníku „*zemře-li během řízení navrhovatel, může v řízení pokračovat další k návrhu oprávněný,*“ tedy zbývající aktivně legitimované osoby. Odst. 2, kdy „*zemře-li během řízení dítě, může do šesti měsíců od jeho smrti podat návrh též potomek tohoto dítěte, má-li právní zájem na tomto určení,*“ pak cílí na situace určení otcovství k již dospělému dítěti. Odst. 3, dle kterého „*zemře-li během řízení domnělý otec, pokračuje řízení proti opatrovníkovi, kterého k tomu jmenuje soud,*“ se uplatní v případě, že otec nebyl navrhovatelem. Dle odst. 4 „*zemře-li během řízení muž který tvrdil, že je otcem, a nepokračuje-li v řízení dítě nebo matka, soud řízení zastaví.*“

## 6.2. K popírání otcovství určeného dle třetí právní domněnky

Popírání této poslední tradiční domněnky je naopak poněkud netradiční. Lze jej činit toliko v rámci řízení o určení otcovství, respektive Zákon o zvláštních řízeních soudních hovoří o *řízení o určení a popření otcovství*. Osoba, která nesouhlasí s tím, aby bylo otcovství dotyčného určeno, činí tak v tomto řízení před soudem, jež na základě všech okolností zjištěných prostřednictvím zásady vyšetřovací, rozhodne svým konstitutivním

---

<sup>74</sup> V případě tzv. zdánlivého manželství může být řízení zahájeno *ex offio*, a to „*neprodleně poté, co soud určí, že manželství není.*“ Srov. § 679 odst. 1 Občanského zákoníku.

<sup>75</sup> Králíčková, Z. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol., *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. str. 147.

<sup>76</sup> Srov. § 783 odst. 3 Občanského zákoníku.

rozhodnutím. Je-li otcovství jednou určeno a rozhodnutí o určení otcovství nabude právní moci, již určené otcovství nelze napadat (nadále popírat), neboť by tomu bránila překážka věci rozhodnuté, *res iudicatae*.

Obecná představa o popírání otcovství zde není z výše uvedených důvodů akceptovatelná. Ostatně za předpokladu, že otcovství bylo určeno na základě znaleckých posudků zejména z oboru genetiky, by tato zde ani nemohla nalézt své místo (ačkoli ani zde není vyloučeno pochybení, například na straně laboratorních pracovníků).

Na okraj snad možno uvést, že pokud by přeci jen došlo k situaci, ve které je rozhodnutím určený právní otec dítěte přesvědčen o vyloučení možnosti, že by mohl být biologickým otcem dítěte, je možné uvažovat o žalobě na obnovu řízení,<sup>77</sup> avšak toto není standardním prostředkem popírání otcovství.

### 6.3. Problematika třetí domněnky vzhledem k materiální pravdě

Obdobně jako v předchozích kapitolách i v této podkapitole nadepsané problematiky bych tuto shrnula do jednotlivých bodů představujících zlomové okamžiky pro rozpor s materiální pravdou.

Začněme pořadím domněnky, kdy tato přichází na řadu až jako poslední, a to pouze v případech, kdy nebyla uplatněna žádná jiná domněnka, případně bylo otcovství tuto jinou domněnkou popřeno, a dítě tudíž nemá právního otce. Mimo specifické situace souhlasného prohlášení podléhající výše zmíněné novelizaci, je ze strany rodičů možné se užití této domněnky účelově vyhnout a rodinné poměry upravit libovolně.

Pokračujme aktivní legitimací pro podání návrhu na zahájení takového řízení. Oproti jiným návrhům ve věcech určení a popření otcovství je tato úprava relativně široká (ve srovnání s aktivní legitimací pro popírání otcovství určeného jinou domněnkou), když vedle matky je legitimováno také samotné dítě, dokonce i muž, který o sobě (toliko) tvrdí, že je otcem. Návrh ale lze podat pouze v případě, že dítě žádného právního otce nemá. V opačném případě by muselo nejdříve přijít na řadu popření dříve určeného otcovství (oprávněnými osobami).

---

<sup>77</sup> Žaloba na obnovu řízení je mimořádným opravným prostředkem z díkce § 228 an. Občanského soudního řádu. K její obecné úpravě nelze nezmínit speciální ustanovení pro zvláštní případy popírání otcovství dle § 425a Zákona o zvláštních řízeních soudních.

Dalším důležitým aspektem, na kterém uplatnění této domněnky staví, je výpověď účastníků – zejména matky – o souloži s potenciálním právním otcem dítěte. Přímo se vybízí poukázat na problém možné účelovosti výpovědi matky ať už ve vztahu k navázání jí zamýšlené vyživovací povinnosti či dalších majetkových práv, nebo k jiným statusovým právům.

S postupem moderní vědy a medicíny se v předmětném řízení stále častěji uplatňují metody analýzy deoxyribonukleové kyseliny (DNA). Tento důkazní prostředek dává soudům možnost velmi přesného, prakticky jistého, zjištění skutkového (totiž biologického) stavu věci. V souvislosti s faktem, že domněnka je i přes tento vědecký pokrok vázána na fakt soulože, i se závěry judikatury (viz dále), je však nutno poukázat na skutečnost, že stran této vědecké metody mají soudy toliko možnost jejího využití, nikoli povinnost (přestože v mnohých případech k tomuto soudy přistupují téměř automaticky).

Co se týče lhůty, ve věcech určování otcovství touto domněnkou je velice široká, když není shora nijak omezená, naopak právní úprava počítá i se situacemi, kdy je potenciální otec již po smrti (a nemůže takové určení nijak ovlivnit). Dolní hranici lhůty tvoří okamžik narození dítěte, neboť ke stanovení rozhodné doby v řádu dní, na níž je domněnka vystavěna, je tento okamžik nezbytný (nestačí zde pouhý předpokládaný termín porodu, aby mohlo být takto určeno k nasciturovi).

Zakončeme pak konstatováním již výše citované premisy, že určení otcovství v řízení o určení a popření otcovství je možné i tam, kde na muže domněnka soulože nedopadá. Genezi této premisy nalezneme v judikátu sp. zn. 5 Cz 32/67, v němž stran skutkových okolností docházelo k rozporu ve výpovědích potenciálních rodičů, kdy dle (následně určeného) otce došlo k souloži před půlnocí, tedy v den dřívější, nespádající ještě do rozhodné doby, zatímco matka kladla okamžik soulože na dobu po půlnoci, tedy v rozhodné době. Otázka pravdivosti jednotlivých výpovědí nebyla spolehlivě prověřena.

## 6.4. Příklady judikatury

Nález I. ÚS 987/07 ze dne 28. 02. 2008

*Oprávnění obecného soudu uložit pořádkovou pokutu muži, který se odmítá podrobit odebrání vzorků DNA v řízení o určení otcovství*

*„V řízení o určení otcovství (...) je soud oprávněn uložit žalovanému muži, aby se (...) dostavil ke znalci a strpěl odběr vzorků DNA, a to za účelem určení, popř. vyloučení otcovství tohoto muže. Není v rozporu s ústavním pořádkem, vynucuje-li soud splnění této povinnosti na žalovaném muži, který se odmítá vyšetření podrobit, za pomoci pořádkových pokut či předvedení.“*

Stěžovatel se domáhá zrušení rozhodnutí nižších soudů o uložení pořádkové pokuty za opakované nedostavení se k odběru biologického materiálu, čímž se stěžovatel vyhýbá určení svého otcovství k nezletilé dceři. Argumentuje přitom svým psychickým stavem, obavou z odběru vzorků a zásahem do jeho tělesné integrity. Soud však jeho argumenty vyvrací s tím, že ačkoli se skutečně jedná o zásah do tělesné integrity, který s sebou fyzické i psychické riziko vždy nese, k předmětnému odběru je potřeba toliko bukalních stěrů a obavy nejsou na místě. Dále uvádí, že výše citovaná zákonná ustanovení zásah do jeho tělesné integrity umožňují.

Dle výkladu teorie lze i jiné osobě než účastníkovi řízení nařídit, aby se dostavil ke znalci a podrobil se příslušným testům a vyšetřením nezbytným pro podání znaleckého posudku nejen v paternitních věcech.<sup>78</sup>

Nadto se Ústavní soud v bodě 20. odůvodnění nadepsaného judikátu výslovně vyslovil o překonanosti celé koncepce této domněnky určování otcovství, když její bázi i přes vývoj v moderní medicíně zůstává fakt soulože muže s matkou v rozhodné době, jež na jeho otcovství poukazuje pouze nepřímou, a nikoli analýza deoxyribonukleové kyseliny účastníků řízení, jež mužovo genetické pouto k dítěti může vyloučit či prokázat prakticky jistě.

---

<sup>78</sup> Králíčková, Z. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L., a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2014, str. 582.

*Řízení o popření otcovství a povinnost podrobit se odběru genetického materiálu*

*„I. Z hlediska základního práva na ochranu (...) soukromého a rodinného života (...) není problémem samotná skutečnost, že uplatněním zákonné domněnky otcovství vznikne právní postavení otce dítěte osobě, která není jeho biologickým otcem. Smyslem této domněnky je však zjednodušení způsobu určení otcovství, a proto neodpovídá-li v jejím důsledku vzniklý právní stav biologickému vztahu, pak domnělý otec musí mít (...) možnost předmětnou domněnku vyvrátit (...). Je přitom plně postačující, pokud toto právo mohlo být reálně uplatněno. Jeho neomezené trvání by totiž nemuselo být žádoucí s ohledem na v kolizi stojící zájmy dítěte (...).*

*II. Plyne-li ze základního práva domnělého otce na ochranu (...) soukromého a rodinného života (...) požadavek, aby mohl v případě vzniku důvodné pochybnosti své otcovství (...) popřít, pak je tím z povahy věci ústavně aprobován i případný zásah do stejného práva dítěte, resp. jeho matky (...). Při vážení v kolizi stojících hodnot zároveň musí převážet zájem manžela matky na popření otcovství nad zájmy dotčených osob na ochraně jejich základního práva, do něhož má být zasaženo (...). Platí přitom, že přinejmenším po přiměřenou dobu od okamžiku, kdy domnělému otci vznikne důvodná pochybnost ohledně jeho biologického otcovství, musí mít přednost právě jeho zájem na popření otcovství (...). Jeho zájem může mít samozřejmě přednost i po uplynutí uvedené doby, v jejím rámci lze ovšem bez dalšího předpokládat, že tomu tak je.*

*III. Usnesení o (...) znaleckém posudku je procesním rozhodnutím, na jehož základě má být pouze získán jeden z důkazů pro meritorní rozhodnutí (...). Samotná kolize zájmů otce a zájmů dítěte, jejíž řešení je otázkou právní, může být nakonec odlišně posouzena (...), což by mohlo mít za následek, že předmětné skutkové zjištění (...) nebude mít průmět do výsledku řízení. Z těchto důvodů by (...) mohlo být porušeno právo účastníků řízení (...) na ochranu (...) soukromého a rodinného života (...), pokud by povinnost podrobit se předmětnému znaleckému zkoumání byla uložena za situace, kdy by zjevně nemohl být naplněn její účel (...). Pro zamezení tohoto následku je nezbytné, aby soud ještě před uložením povinnosti (...) umožnil účastníkům vyjádřit se k návrhu (...) a aby v příslušném usnesení vysvětlil důvody, pro které se domnívá, že tato povinnost je nezbytná pro rozhodnutí ve věci samé (...).“*



Stěžovatelka – matka nezletilé – napadá usnesení okresního soudu o uložení povinnosti podrobit se genetickým zkouškám stran určení či popření otcovství jejího manžela – otce nezletilé – bez toho, že by byla dána jistota, že soud v případě toho kterého výsledku rozhodne v souladu s ním, totiž že nebude žaloba zamítnuta z jiného důvodu, neboť pak považuje odběr a s ním spojené citlivé osobní informace za nepřiměřený zásah do svého soukromého a rodinného života.

Soud dává stěžovatelce za pravdu a dva ze čtyř výroků napadeného rozhodnutí ruší. Přitom zdůrazňuje nutnost existence možnosti vyvrácení domněnky, nikoli její skutečné využití vzhledem k přiměřené lhůtě (bod I), upozorňuje, že ochrana zájmů otce znamená zásah do aprobovaných práv dítěte či jeho matky, jsou-li ve vzájemné kolizi, proto je nutné je přiměřeně vážit, přičemž před uplynutím popěrné lhůty je zájem otce privilegován (bod II), a v neposlední řadě apeluje na obecné soudy, aby před uložení povinnosti odběru genetického materiálu umožnili účastníkům vyjádřit se k rozhodným skutečnostem, neboť DNA profilace účastníků přináší sice jednoznačné důkazy ohledně skutkového stavu, avšak sama o sobě nepředstavuje bezpodmínečný způsob rozhodnutí ve věci samé bez ohledu na její výsledek zejména ve vztahu na zájem nezletilého dítěte apod. (bod III).

Ve vztahu k titulní problematice je zajímavým podotknout, že se jedná o situace, kdy nejlepší zájem dítěte může být v opozici k zájmu jednotlivce na materiální pravdě, jinými slovy situace, kdy soulad takto určeného otcovství s materiální pravdou v zájmu dítěte není.

Usnesení I. ÚS 351/17 ze dne 20. 06. 2017

*„Při posuzování nejlepšího zájmu dítěte nelze postupovat podle nějakých předem daných schémat, vždy je však třeba vzít v úvahu relevantní objektivní faktory, mezi nimiž stojí na předním místě identita dítěte, vycházející z existence pokrevního pouta mezi dítětem a rodičem, zachování a udržování rodinných vazeb či schopnost toho kterého rodiče pečovat o jeho ochranu a bezpečí. (...)“*

Stěžovatel se v řízení předcházejícím ústavní stížnosti domáhal určení svého otcovství k nezletilé dceři a jejího svěřeni do jeho péče, pro přesvědčení o nedostatečnosti péče matky. Poměry mezi účastníky byly doposud řešeny předběžnými opatřeními, ačkoli spojené řízení o určení otcovství a určení práv a povinností k nezletilé bylo na návrh matky zahájeno již v roce 2014, otec své otcovství nepopírá, soudy měly k dispozici

znalecký posudek z oboru genetiky potvrzující stěžovatelovo otcovství vypracovaný na konci roku 2014, otec se s nezletilou stýká a přispívá na její výživu. Přesto zatím nedošlo k určení stěžovatelova otcovství. Ústavní soud závěrem nálezu konstatuje, že nezletilé rozhodně neprospívá, není-li dosud rozhodnuto, kdo je jejím otcem.

Zásadu nejlepšího zájmu dítěte přitom vykládá „v souladu s postojem Výboru OSN pro práva dítěte k interpretaci článku 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, podle kterého je koncept nejlepšího zájmu dítěte flexibilní a adaptabilní. Měl by být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě či děti, jichž se věc týká, nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jejich osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte.“ Zároveň se však vyslovuje ohledně relevance objektivních faktorů, jako je biologická identita dítěte, rodinné vazby či výchovné schopnosti rodiče, které hrají podstatnou roli v každém jednotlivém případě.

Nález I. ÚS 2845/17 ze dne 08. 01. 2019

*Překážka věci rozhodnuté a znovuotevření řízení o určení otcovství po více než 50 letech*

*„Osoby, jež se snaží zjistit své příbuzné, mají Úmluvou chráněný zájem na (...) odhalení důležitých aspektů jejich osobní identity. Proti tomuto právu stojí obecný zájem na stabilitě právního vztahu (...) což ale s citovaným právem musí být co nejpřesněji vyrovnáno. Obě dvě strany mají právo na udržení právní jistoty, ale stejně tak mají právo mít najisto postavenu svoji vlastní identitu, jejíž nedílnou součástí je i fakt, kdo je koho rodičem a kdo je čím dítětem. Právní úprava nemůže ignorovat ani skutečnost, že významný právní zájem na určení (nebo popření) otcovství může vzniknout někdy až se značným časovým odstupem od narození dítěte.“*

Stěžovatelka se domáhá znovuotevření řízení o určení otcovství, jemuž brání překážka věci rozsouzené, neboť již v roce 1963 bylo otcovství jejího domnělého otce – v té době soudce příslušného soudu – popřeno. Namítá přitom neobjektivnost a podjatost tehdejšího soudu, jakož i právo dítěte znát svého otce či právní jistotou. Ústavní soud nakonec upřednostnil soulad biologické reality s právním stavem coby nezbytnou informaci o důležitých aspektech její osobní identity.

Nakonec soud podotýká, že v současnosti se na podobné případy uplatní § 425a Zákona o zvláštních řízeních soudních.<sup>79</sup>

Nález II. ÚS 1741/18 ze dne 21. 05. 2019

*K dokazování v řízení o prominutí zmeškání lhůty k návrhu na popření otcovství*

*„Důvody k výjimečnému prominutí lhůty k popření otcovství existují zejména v případech otců již zletilých dětí, které nejsou závislé ani na výživném, ani na přítomnosti otcovské role a zabezpečení stabilního výchovného prostředí během dospívání. Naopak v případě nezletilých dětí, (...) kdy není biologický otec jednoznačně znám, a dítě by tak popřením otcovství přišlo o osobu, která doposud plnila otcovskou roli, a právní domněnka odpovídá dosavadní sociální realitě, "vyvázání se z rodinných vazeb by tak znamenalo nepřiměřený zásah do práv tehdy již jedenáctiletého dítěte, které by se muselo vypořádat s existencí „zdánlivého otce“, a uškodilo by zájmu na jeho řádné a morálně bezvadné výchově. (...)“*

Ústavní soud vyhověl návrhu stěžovatelky na zrušení usnesení odvolacího soudu, jímž tento prominul bývalému manželovi stěžovatelky lhůtu pro popření otcovství k jejich již jedenáctiletému synovi. Své rozhodnutí Ústavní soud opírá o zájem dítěte na stabilitě sociálních poměrů, byť jsou v daném případě v rozporu s materiální pravdou.

Nadto se soud vyslovil ohledně šestileté objektivní lhůty dané zákonem pro popření otcovství, jejímž uplynutím převáží zájem na ochraně vybudovaného sociálního rodičovství. Ačkoli úprava umožňuje její výjimečné prominutí, soudy by k takovému kroku měly přistupovat spíše restriktivně, uplatňovat ji převážně v případech již zletilých dětí, nikoli dětí nezletilých, v jejichž situaci takový krok může představovat nepřiměřený zásah do jejich práv, právní jistoty a stability sociálních poměrů.

---

<sup>79</sup> Uvedené ustanovení nabylo účinnosti 30. 09. 2017. Umožňuje obnovu paternitního řízení i po uplynutí tříleté lhůty dané obecnou úpravou žaloby na obnovu řízení, je-li kumulativně splněno a) určení otcovství před 31. prosincem 1995 a b) existence nových důkazů souvisejících s novými vědeckými metodami.

## Závěr

Právo je odrazem sociálních skutečností, reflektuje je a snaží se je konstruktivně řešit. Avšak s tempem moderní doby je jeho opožděná reakce na tyto skutečnosti stále častějším problémem. Systém právních domněnek určování otcovství se ve světle nejen pokroků biologie a medicíny (I. ÚS 987/07, cit. výše), ale také vývojem sociálních standardů lidského soužití (zmiňováno už v II. ÚS 568/06, cit. výše), stává jednou z nejexponovanějších oblastí. Je tak nutné se jím neustále zabývat, zda nadále odpovídá nárokům dnešní doby.

Jak z povahy právní úpravy stavěné na vyvratitelné konstrukci právních domněnek plyne, není zde absolutní jistota jednoty jimi určeného otcovství s materiální pravdou, protože zákonodárce upravuje vždy i možné postupy pro jeho popření, je-li to s ohledem na skutečnosti, za nichž k určení otcovství došlo, spravedlivé (II. ÚS 405/09 odst. 1, cit. výše). Napříč právními úpravami a jejich novelami je však zřejmé, že ani tak není (a z povahy věci – totiž povahy lidské – ani nemůže) být tato shoda vždy zaručena.

Otázkou, jež se v takové situaci nabízí, je, zda existuje ze strany zákonodárce, respektive ze strany jakéhokoli orgánu veřejné moci, legitimní požadavek tuto shodu vždy a za všech okolností vyžadovat (pakliže bychom utopicky předpokládali, že ze strany zúčastněných osob v obecném měřítku tato potřeba není). Dle názoru judikatury z ústavně zaručených práv vyplývá, že orgány veřejné moci nesmějí do těchto poměrů svévolně zasahovat, naopak jsou povinny jejich právní ochranou (Pl. ÚS 15/09 odst. 1, cit. výše).

Se zásadou *není žalobce – není soudce* na mysli, je na místě poukázat, že v případech, kdy si osoby, jichž se konkrétní situace týká, upraví své rodinné poměry v zásadě libovolně a nikdo oprávněný tuto úpravu nerozporuje, tento požadavek není ani představitelný. Samotný rozpor s materiální pravdou tak nelze chápat pozitivně či negativně, není možné jej objektivizovat, nýbrž záleží na konkrétním případě a představách dotčených osob. Zde tedy právní domněnky představují pružnou právní úpravu necílicí na materiální pravdu jako absolutní kritérium, s jejíž pomocí si dotčené osoby mohou upravit své rodinné vztahy dle svých představ.

Přirozeně tedy lze vyvodit, že není ani tak problematickým užití předmětných domněnek ve věci bezesporného určení otcovství (II. ÚS 2964/12 bod I., cit. výše), nýbrž řešení konfliktů vyvěrajících v situacích, kdy spor ohledně určeného otcovství vznikne.

Pak se ovšem vracíme na začátek celé problematiky, totiž otázce, co je to vlastně otcovství? Nejen v citované judikatuře (II. ÚS 568/06, cit. výše) vedle tradičního (totiž biologického) pohledu na věc, lze rozlišit též otcovství sociální – představující rovinu faktické péče o dítě – a právní – určené příslušným filiačním systémem (u nás domněnkami). V ideálním případě panuje v těchto jednotlivých rovinách shoda. Požadavek shody právního a biologického otcovství však nelze považovat za absolutní (Pl. ÚS 15/09 odst. 2, cit. výše).

Tím se dostáváme k další otázce, totiž, jak otcovství vlastně chápeme? Zdali je to čistě biologický poměr mezi dvěma jedinci spočívající toliko v jediném okamžiku soulože matky s biologickým otcem, nebo spíše sociálním prostředkem výchovy spočívajícím ve vztahu závislosti dítěte na péči otce, a konečně, je-li to strohý právní nástroj k úpravě statusových či majetkových poměrů. S jistotou lze tvrdit, že vše z uvedeného. Otcovství v idealizované podobě představuje biologicky založený celoživotní vztah otce s dítětem, zahrnující vzájemnou péči a odpovídající právní ochranu. Protože ale v praxi dochází k situacím nikoli ideálním, vznikají případy, kdy jsou tyto roviny ve vzájemném konfliktu, každá svědčí jiné osobě. Jiný otec dítě zplodil, jiný otec je jako otec domněnkou určen, a jiný otec o dítě skutečně pečuje. Řešení takových situací pak nevyhnutelně spočívá v upřednostnění některé z těchto otcovských rovin.

(Ne)poslední otázkou, jež nutno položit, tedy je, kterou z uvedených rovin upřednostnit? Odpověď na tuto otázku se snaží najít i v práci citovaná judikatura. Dlouholetá rozhodovací praxe soudů spočívající v náročném vyvažování základních práv jednotlivých dotčených osob se obecně shoduje na nutnosti citlivého posouzení konkrétního případu a rozhodnutí pokud možno tak, aby byly ve spravedlivé rovnováze všechny oprávněné zájmy dotčených osob.

V problematice domněnky první uplatňované *ex lege* nacházíme jak zastání se biologických vazeb jako přirozených předpokladů otcovství vůbec (II. ÚS 568/06, cit. výše), tak nutnost existence spravedlivé možnosti vyvázání se z právního poměru takto založeného, avšak nemajícího biologickou oporu (Pl. ÚS 15/09 odst. 1 či II. ÚS 405/09 bod 1, vše cit. výše). Zdůrazňuje se však, že se jedná toliko o nutnost reálné možnosti, nikoli její skutečné uplatnění (II. ÚS 2964/12, bod I, cit. výše). Zároveň zde však nacházíme zastání pro zájem dítěte, jež s postupem času (byť v podmínkách rozporu s materiální pravdou) ulpí především na stabilitě ve statusových věcech (I. ÚS 475/17,

cit. výše). V zájmu zachování rovnováhy mezi těmito zájmy pak je dovozeno, že pouhá biologická fakticita nemůže oprávnit napadení statusu právního otce (II. ÚS 3122/16, cit. výše), nesleduje-li zároveň soulad otcovství biologického, právního i sociálního (NS 21 Cdo 19/2018 či I. ÚS 1970/23, vše cit výše).

Vedle toho formálněprávní pojetí úpravy otcovství založeného souhlasem muže s umělým oplodněním jeho prolomení až na specifické výjimky výslovně odmítá. Ostatně pouze v případě, že bylo při zákroku použito genetického materiálu tohoto muže, ale dítě od něho geneticky nepochází, je možné se z otcovství k tomuto dítěti vyvázat. Judikatura se zde proto zabývá zejména genetickou profilací účastníků (IV. ÚS 3740/17 či naopak II. ÚS 639/19, vše cit výše).

V případě určení otcovství prohlášením rodičů coby svobodným projevem vůle je judikatura přísnější stran vymanění se z těchto poměrů, právě s ohledem na určení otcovství až aktivním jednáním otce (III. ÚS 3468/14 cit. výše), obzvlášť pokud již v okamžiku tohoto prohlášení o rozporu s materiální pravdou pravděpodobně věděl (IV. ÚS 2756/18, cit. výše). Naopak ve vztahu k právům biologického otce se opět zhodnocuje sociální rovina otcovství, zejména otázka spolužití (IV. ÚS 2851/10, cit. výše), a zájmu dítěte (II. ÚS 359/09, cit. výše). Opakovaně se však setkáváme s názorem nedostatečnosti práv biologických otců (II. ÚS 619/21 ve spojení s II. ÚS 3122/16, vše cit. výše).

Ve věcech určování otcovství v řízení před soudem je diskutovanou problematikou užití analýzy DNA. Tato možnost soudu – avšak nikoli povinnost – při zkoumání skutkového stavu představuje oprávněný požadavek při nalézání práva (I. ÚS 987/07, cit. výše), zároveň však omezený podmínkou jeho potřebnosti, když jeho výsledek nemusí nutně předurčovat rozhodnutí ve věci samé (II. ÚS 2964/12, bod III., cit. výše). Ve světle vyvažovaných rovin otcovství je zjevné, že tato metoda nemůže být pro soudy obligatorním nástrojem. Příléhavým se k této metodě ve vztahu k problematice materiální pravdy zdá být rčení *dobrý sluha – zlý pán*.

Ve vztahu k plynutí času zde nalézáme vyslovení o pomyslném privilegii zájmu na popření otcovství právního otce, pakliže návrh na toto popření podal ve lhůtě (II. ÚS 2964/12 bod II., cit. výše). Ohledně zájmu dítěte je zároveň konstantním názor o jeho převážení nad zájmy právního otce vlivem běhu času (II. ÚS 2964/12 bod I., cit. výše) přičemž aspekty, na nichž tento zájem spočívá, se mohou proměňovat (I. ÚS 351/17, cit. výše), ba dokonce tím samým vlivem běhu času může tento zájem naopak slábnout ve

zpětný prospěch (ne)existence biologických pout (II. ÚS 1741/18 či dokonce I. ÚS 2845/17, vše cit. výše). V každém jednotlivém případě je však potřeba tento zájem posoudit stran objektivních faktorů, které hrají roli prakticky vždy (I. ÚS 351/17 cit. výše).

S ohledem na vše výše zmíněné, jediné, co lze prohlásit s jistotou, je to, že se jedná o velmi komplikovanou problematiku, kterou nelze příliš generalizovat tak, aby pokryla všechny možné odlišnosti každého jednotlivého případu a byla pro každý jednotlivý případ správným řešením. Ve vztahu k materiální pravdě nalézáme zejména kusé fragmenty snahy o vypořádání se s případným rozporem v konkrétních případech. Zejména jde o snahu spravedlivě vybalancovat jednotlivé zastoupené oprávněné zájmy, upravit rodinné poměry s ohledem na nejlepší zájem dítěte či nezasahovat do rodinných a soukromých poměrů nad míru nutnou pro rozhodnutí v konkrétní věci.

Ve spojení s rozebíranými rovinami otcovství se zdá být nasnadě uvážení, komu jednotlivé roviny jak je definovala judikatura svědčí. Přestože může nastat případ, kdy bude každá svědčit jinému muži (viz výše), těžko se ubránit myšlence, že v případě sporu toliko dvou mužů vzhledem k lichému počtu rovin mezi těmito nemůže nastat rovnováha, což samo o sobě nastiňuje jedno z možných řešení jejich spravedlivého vyvážení. Zárodky lze ostatně v judikatuře (souborně) spatřovat již nyní.

Jednak by tedy byla myslitelná situace, kdy jednomu muži svědčí rovina biologická a sociální, avšak nikoli právní. Zde judikatura (NS 21 Cdo 19/2018, cit. výše, a další) již několikrát dovodila, že právní domněnka musí ustoupit. Dále by byla myslitelná situace shody právního a sociálního otcovství, v rozporu s biologickým. Zde se rozhodovací praxe (IV. ÚS 2851/10, obdobně II. ÚS 359/09, vše cit. výše) též dlouhodobě vyslovuje o potřebě upřednostnění právních a sociálních vazeb před biologickou fakticitou. Nakonec, řešení v případě shody právního a biologického otcovství, zatímco sociální ulpívá na někom jiném, je už zřejmým. Zároveň však nesmí být opomíjen nejlepší zájem dítěte jako nutný korektiv, zejména v případě konfliktu dvou rovin, kdy třetí nesvědčí nikomu – například situace, kdy o právně volné dítě pečuje jiný než biologický otec. Pak by se předmětem zkoumání pravděpodobně staly skutečnosti jako spoluzití (s matkou), schopnost zajistit bezvadnou výchovu apod. To už je však za hranicí titulní problematiky.

Skutečným závěrem nezbyvá než zhodnotit domácí filiační systém vzhledem k jeho rozporům s materiální pravdou ve vztahu k nárokům moderní doby. Co se týče

bezesporných situací, s ohledem na sociologické trendy nejen v oblasti alternativních způsobů soužití, s sebou právní domněnky nesou nesporné benefity – ať už se jedná o rychlou aplikaci nevyžadující aktivní činnost dotčených osob v případě určení otcovství *ex lege*, či možnost úpravy vlastních rodinných poměrů svobodným projevem vůle a dle svých preferencí v případě určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů. V situacích sporných pak soudy disponují dostatečnými prostředky na zjištění skutkového stavu věci a jejich dlouhodobá rozhodovací praxe vypovídá o svědomitém považování základních práv a oprávněných zájmů jednotlivých zúčastněných osob včetně závazných názorů plynoucích z judikatury ESLP. Za vzor budiž uveden již citovaný judikát Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 1970/23, kde soudy spravedlivě vyvážily práva i oprávněné zájmy dotčených osob, v souladu s právní úpravou i názory judikatury, neopomněly ani stykových práv biologického otce.

Přesto (nejen) z jejich praxe vyplývají některé nedostatky právní úpravy, jak rozebráno výše. Zejména se jedná o nedostatečnou právní úpravu právě práv biologických otců ke svým dětem, pakliže by jim svědčila pouhá biologická rovina otcovství, a jednalo by se zde o styková práva s dítětem. Též požadavek rozvodu úpravy konverze první domněnky ve druhou se ve světle současných společenských trendů zdá být nadbytečným zásahem veřejné moci do soukromých poměrů stran.

Lze však uzavřít, že ačkoli právní domněnky určování otcovství s sebou ze své povahy nenesou záruku shody jimi určeného otcovství s materiální pravdou, není tato ostatně ani jejich absolutním účelem. Ve světle rozhodovací praxe a jí uplatňovaných právních názorů se daná právní úprava jinak jeví jako zcela aplikovatelná a přizpůsobitelná společenské realitě. Nadto, alternativy, jimiž její kritici disponují, totiž francouzský model prakticky obsažený v domněnce druhé, ani metoda analýzy DNA, již je s ohledem na výše uvedené lepší ponechat jako *ultima ratio*, by nepřinesly spravedlivý posun (ani směrem k materiální pravdě). Optikou uvedeného se daný filiační systém jeví jako nejlépe vyhovujícím, pakliže by zákonodárce vyslyšel prosby o úpravu výše rozebraných nedostatků.



## Seznam použitých zdrojů

### Seznam použité literatury

FIALA, J. *Meritum občanské právo*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 1000 stran, ISBN 978-80-7357-948-7.

Frinta, O. *Určování rodičovství – aktuální otázky*. In: RADVANOVÁ, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 213 stran, ISBN 978-80-7400-578-7.

Frintová, D. *Určování rodičovství*, In: ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR 2016, 196 stran, ISBN 978-80-7478-937-3.

Frintová, D. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, 752 stran, ISBN 978-80-7478-457-6.

DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M., a kol. *Občanské právo hmotné 1. Obecná část*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 436 stran, ISBN 978-80-7552-187-3.

JANKŮ, M. a kol. *Nové občanské právo v kostce*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2014, 331 stran, ISBN 978-80-7400-516-9.

Králíčková, Z. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2014, 1380 stran, ISBN 978-80-7400-503-9.

Králíčková, Z. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 366 stran, ISBN 978-80-7400-552-7.

SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, 244 stran, ISBN 978-80-7478-512-2.

### Seznam použitých právních předpisů

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992, o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, ve znění pozdějších sdělení.

Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991, o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších sdělení.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2001 Sb. m. s., o přistoupení České republiky k Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství, ve znění pozdějších sdělení.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 86/1949 Sb., zákon o právu rodinném, ve znění účinném do 1. dubna 1964.

Zákon č. 53/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění účinném do 1. ledna 2014.

## Seznam použité judikatury soudů České republiky

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 568/06 ze dne 20. 02. 2007.

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze dne 08. 07. 2010.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 405/09 ze dne 18. 11. 2010.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 475/17 ze dne 03. 05. 2017.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3122/16 ze dne 16. 05. 2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. NS 21 Cdo 19/2018 ze dne 28. 01. 2021.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1970/23 ze dne 06. 09. 2023.

Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 202/2020 ze dne 14. 04. 2021.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 619/21 ze dne 20. 04. 2021.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3740/17 ze dne 20. 01. 2018.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 639/19 ze dne 22. 10. 2019.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2851/10 ze dne 22. 03. 2011.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 359/09 ze dne 25. 01. 2012.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3468/14 ze dne 22. 10. 2015.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4210/18 ze dne 04. 01. 2019.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2756/18 ze dne 11. 09. 2018.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 24 Cdo 3314/2020 ze dne 14. 09. 2021.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Cz 32/67 ze dne 06. 05. 1967.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 987/07 ze dne 28. 02. 2008.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2964/12 ze dne 09. 12. 2014.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 351/17 ze dne 20. 06. 2017.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2845/17 ze dne 08. 01. 2019.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1741/18 ze dne 21. 05. 2019.

### Seznam použité judikatury Evropského soudu pro lidská práva

Rozhodnutí ESLP ve věci Kroon proti Nizozemí ze dne 27. 10. 1994, s. č. 18535/91.

Rozsudek ESLP ve věci Rasmussen proti Dánsku ze dne 28. 11. 1984, s. č. 8777/79.

Rozhodnutí ESLP ve věci Yildirim proti Rakousku ze dne 19. 10. 1999, s. č. 34308/96.

Rozsudek ESLP ve věci Paulík proti Slovensku ze dne 10. 10. 2006, s. č. 10699/05.

Rozsudek ESLP ve věci Shofmann proti Rusku ze dne 24. 02. 2006, s. č. 74826/01.

Rozhodnutí ESLP ve věci Nylund proti Finsku ze dne 29. 06. 1999, s. č. 27110/95.

Rozsudek ESLP ve věci Ahrens proti Německu ze dne 22. 03. 2012, s. č. 45071/09.

Rozhodnutí ESLP ve věci Hülsmann proti Německu ze dne 18. 03. 2008, stížnost č. 33375/03.

## Právní domněnky určování otcovství vs. materiální pravda

### Abstrakt

Tato práce pojednává o vztahu mezi otcovstvím určeným některou z právních domněnek určování otcovství, jak je definuje Občanský zákoník, a materiální pravdou, respektive možným rozporem mezi nimi, jenž právní úprava ze své povahy umožňuje. Určování otcovství je v České republice upraveno celkem pěti právními domněnkami, které jsou založeny na pravděpodobnosti jimi určeného otcovství – *první* domněnka svědčící manželu matky *ex lege*, její *konverze* ve prospěch druhé domněnky v případě rozváděného manželství, *jedenapůltá* domněnka tkvící v souhlasu otce s umělým oplodněním matky, domněnka *druhá* založená na souhlasném prohlášení rodičů před příslušným veřejnoprávním orgánem, a konečně *třetí* domněnka založená na faktu soulože otce s matkou v rozhodné době, kdy je otcovství určeno soudním rozhodnutím na základě návrhu některé z dotčených osob. Z povahy věci však plyne, že takto určené otcovství nemusí být ve shodě s otcovstvím biologickým. Domněnky mohou být jak prostředkem rychlého a efektivního řešení situací, v nichž ohledně otcovství není sporu, tak právním nástrojem umožňujícím dotčeným osobám upravit své rodinné poměry dle svých představ, ale i příčinou mnoha paternitních sporů, je-li jimi určené otcovství v rozporu s materiální pravdou (ba dokonce účelovým nástrojem obcházení jiných právních institutů). V ideálním případě určení otcovství pomocí právních domněnek nastává shoda biologického, právního i sociálního otcovství. V případech nikoli ideálních dochází k jejich vzájemnému konfliktu. Tento konflikt řeší soudní praxe v závislosti na citlivém vyvážení práv a zájmů jednotlivých dotčených osob v každém konkrétním případě, přičemž zájem dítěte na rychlé a účinné úpravě jeho vztahu s otcem, vývoji sociálních vztahů a bezvadné výchově, je předním hlediskem při rozhodování orgánů veřejné moci.

### Klíčová slova:

Určování otcovství

Materiální pravda

Shoda právního a biologického otcovství

## Legal presumption of paternity determination vs. the material truth

### Abstract

This work discusses the relationship between paternity determined by one of the legal presumptions of paternity determination, as defined by the Civil Code, and the material truth, or the possible contradiction between them, which the nature of the legal regulation allows. In the Czech Republic, the paternity determination is governed by a total of five legal presumptions, which are based on the probability of paternity determined by them – a *first* presumption testifying to the mother's husband *ex lege*, its *conversion* in favor of the second presumption in the case of divorcing marriage, a *one-and-a-half* presumption consisting of the father's consent to the mother's artificial insemination, a *second* presumption based on the parent's consent statement before the relevant public authority, and finally, a *third* presumption based on the fact of the intercourse between the father and the mother at a decisive time, when paternity is determined by a court decision based on the proposal of some of the concerned persons. However, it follows from the nature of the matter, that paternity determined in this way does not have to be in conformity with biological paternity. The legal presumptions can be a means of quick and effective resolving situations, in which there is no dispute regarding paternity, a legal instrument enabling the concerned persons to adjust their family arrangement due to their own ideas, but also the cause of many paternity disputes, if the paternity determined by them is contrary to the material truth. In the ideal case of paternity determination by legal presumptions, there is a conformity of biological, legal and social paternity. In non-ideal cases, there is a conflict among them. This conflict is resolved by judicial practice, depending on the sensitive balancing of the rights and legal interests of the concerned persons in each specific case, while the child's interest in a quick and effective adjustment of his relationship with his father, the development of social relations and an impeccable upbringing, is the leading viewpoint in the decision making of public authorities.

### Key words:

Paternity determination

Material truth

Conformity of legal and biological paternity